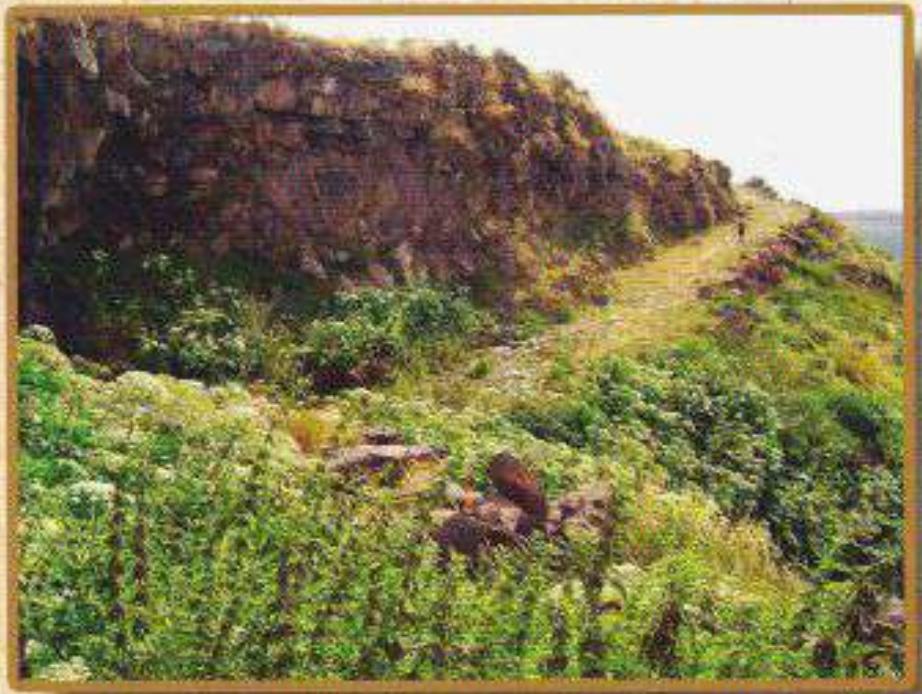

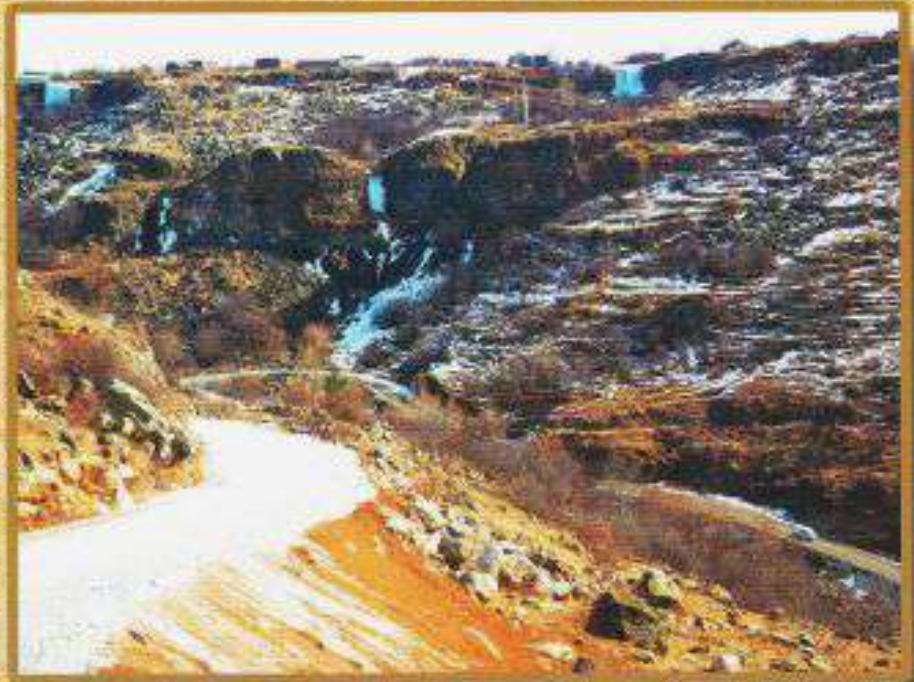
Խաչկավաճ Խանող

Խանողից դոկած ես փոքրիկ ծվեն,
Խանողն ին տունն է ու ինձ առավեն ...

Խաչկասանի Խանդո

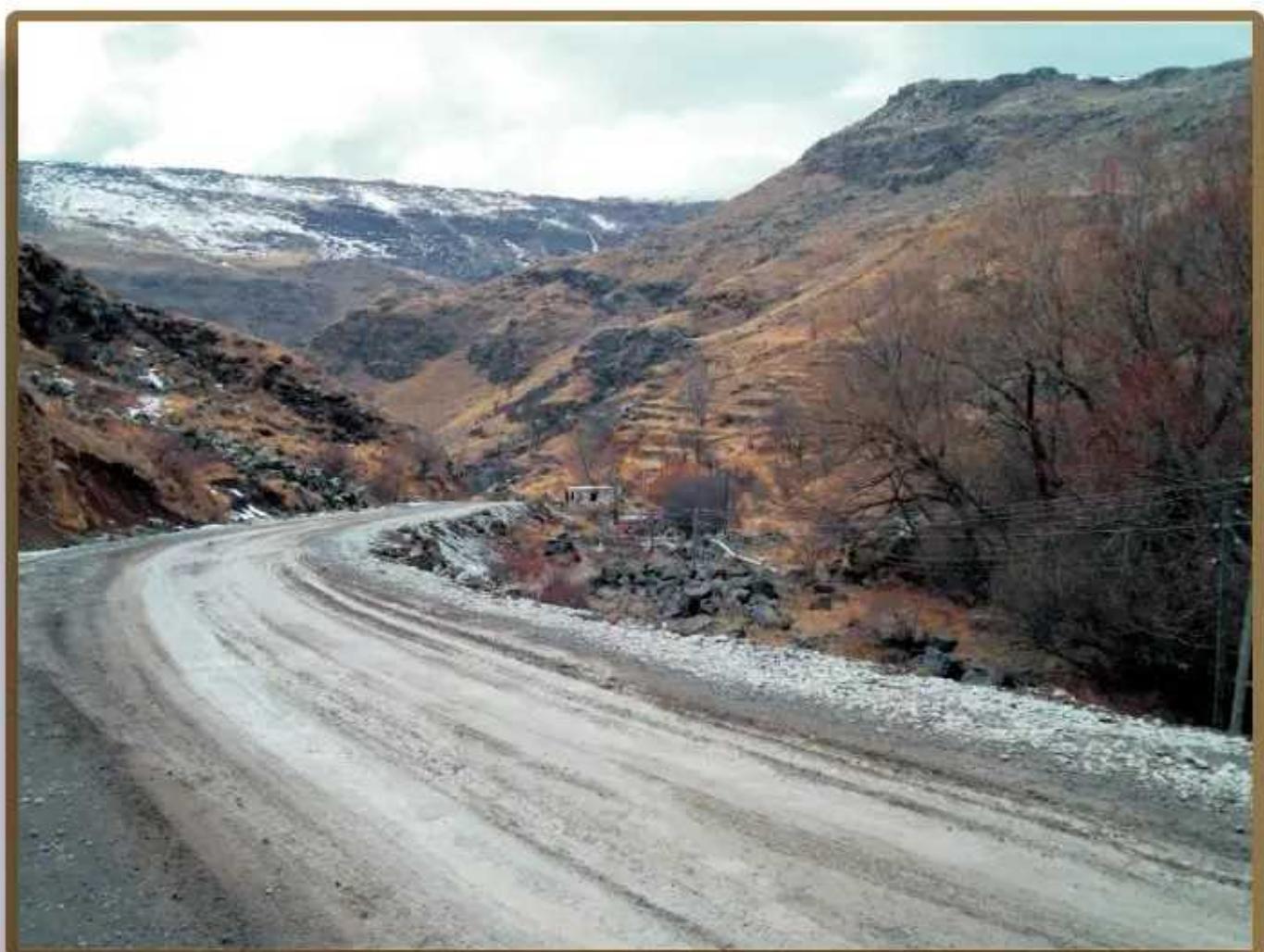
ՀԱՅԱՍՏ ՊՐԻՒՄ

Տպագրվում է հայաստանաբնակ խանդոցիների «Կարոտ» հայրենակցական միության «Խաչկավանք-Խանդո» հայրենագիտական հանդեսի հերթական համարը: Նախորդ երկու համարներին ծանոթությունը մեզ բերում է այն խորին համոզմունքին, որ այս մտահղացման հեղինակներն ու նախաձեռնողները շատ լուրջ աշխատանք են կատարել հանդեսը բազմաբնույթ ու բովանդակալից դարձնելու համար: Այն առաջընթացը, որ նկատվում է համարից-համար, խոստումնալից է դարձնում, որ հաջորդ համարներում ևս կունենանք իրապարակումներ ավելի բազմազան խորագրերով: Առավել հաճելի է խոստովանել, որ հանդեսի առաջին համարները իրենց բազմաբնույթ լուսաբանումներով գերազանցեցին շատ խանդոցիների սպասելիքները և հավակնում է դառնալ հայրենի գյուղի տարեգրությունը: Յատկանշական է հանդեսի անվանումը՝ «Խաչկավանք-Խանդո»: Դա խոսում է այն մասին, որ «Կարոտ» հայրենակցական միության անդամները չեն բավարարվել միայն այսօրվա Խանդոյի կյանքի լուսաբանմամբ: Մեր սկիզբը գալիս է Երգրումի նահանգի Խաչկավանք գյուղից և գնում է դարերի խորքը: Ցավոք, շատ քիչ են պատմական տեղեկությունները Խաչկավանքի մասին: Այսօր ել առանձնապես չենք կարող հպարտանալ մեր ոչ վաղ անցյալին վերաբերվող իրադարձությունների պատմագրությամբ: Տարեցտարի փորուանում են տարեց խանդոցիներից շատ թե քիչ արժեքավոր պատմական տեղեկություններ ստանալու մեր հնարավորությունները: Այս առումով ավելի են արժեքավորվում «Կարոտ»-ի կատարած աշխատանքները, գյուղի պատմությունը մոռացությունից փրկելու, սերունդների սեփականությունը դարձնելու ուղղությամբ: Մեր ճանաչողական հիշողությունը պատասխանատվություն է ապագայի հանդեպ: Իհարկե, դժվարին է լինելու ժամանակի փոշուց մաքրել, վեր հանել պատմական իրողությունները, փոխանցել սերունդներին, հատկապես, որ այդ գործը թողնվել է մի խումբ էնտուգիաստների ուսերին, իսկ բոլորս պասիվ ընթերցողներ ու քննադատներ ենք: Մինչդեռ անհրաժեշտ է, որ յուրաքանչյուր խանդոցի, լինի դրսում թե ներսում, իր մասնակցությունն ունենա այս հայրենանվեր գործին, գյուղի անցյալին վերաբերվող իրենց հիշողություններով ու պատմություններով, ինչու չեն, նաև՝ նյութական աջակցությամբ: Ուրախալի փաստ է հանդեսի երկրորդ համարում ՌԴ Կրանողարի երկրամասի Արմավիր քաղաքում վերաբնակեցված խանդոցիների հեռախոսահամարների ցուցակի տպագրությունը: Ավաղ, վրա հասած մահը կիսակատար թողեց Ռաֆիկ Պապոյանի երազանքներն Արմավիրի մեր գաղթօջախի հարուստ տարեգրությունը գրառելու վերաբերյալ: Յուսով ենք, որ այդ հայրենանվեր ձեռնարկումները իրենց արժանի հետևորդները կունենան ոչ միայն Արմավիրի, այլ նաև ՌԴ տար-

բեր քաղաքներում սփոված մեր գաղթօջախներում:

Անշուշտ, «Կարոտ»-ի ջանքերն ուղղված աշխարհով սփոված խանդոցիներին միավորելու, նրանց մեջ հային ու հայկականը պահպանման, գյուղի ավանդույթները մոռացության չմատնելուն, իզուր կանցնեն, եթե չունենանք կենտրոնաձիգ ուժը, մեր կարոտի առանցքը, մեզ բոլորիս միմյանց կապող օղակը՝ Խանդոն: Իզուր կլինեն մեր ջանքերը, եթե հայրենի գյուղը չգոտեանդի և չամրապնդի մարդկանց հավատը գալիք օրվա հանդեպ: Ցավոք, տարեցտարի հալվում-մաշվում է Խանդոն, գյուղից արտագաղթի ճանապարհն են բռնում երիտասարդ զարգացող ընտանիքները: Իսկ դա նշանակում է, որ հարցականի տակ է դրվում մեր դպրոցի վաղվա օրը: Մինչդեռ օտար ճամփա բռնած երիտասարդ ծնողների պաճառաբանումների մեջ հիմնականը իրենց երեխաների կրթելու, դաստիարակելու գերխնդիրն է: Այս իմաստով ամենայն խրախուսանքի ու աջակցության է արժանի «Կարոտ»-ի ծգտումները՝ ուղղված գյուղի կրթամշակութային կյանքի ակտիվացմանը:

Աշիկ Թորոսյան

Տեսարան Խանդոյից Խան տանող ճանապարհից

ԽՄԵԼՈՒ ԶՐԻ ՔՉՔՉՈՅԾ

1830 թվականին Երզրումի Խաչկավանք գյուղից գաղթած մեր պատերը իրենց նոր բնակավայրը ընտրելիս մի քանի կարևոր հանգամանքների հետ միասին, հավանաբար, հաշվի են առել նաև այն, որ խմելու ջուրը գտնվել է իրենց կառուցած տներից մի քանի տասնյակ մետր ներքև՝ ձորի վերին հատվածում: 20-րդ դարի սկզբներին ժայռերի տակից բխող ջրերի մոտ խանդոցիները կառուցել են «Վարի», «Օրթայի» և «Գեղին» աղբյուրներ տաճող ճանապարհները: Ճետագայում, երբ խանդոն ընդարձակվել է դեպի ներկայիս «Խաչքար» կոչվող թաղամաս, խանդոցիները կառուցել են մեկ այլ աղբյուր՝ այն անվանելով «Վանքին աղբյուր» (քանի որ այն գտնվում է Սուրբ Գևորգ վանքի մոտ):

Քանի որ 1960-ական թվականներին խանդոն ավելի է ընդարձակվել, ուստի անհրաժեշտություն է առաջացել նոր լուծում տալ ջրի խնդրին: 1960-1965 թվականներին կառուցվել է Եխտիլա-Խանդո ջրագիծը, որը հնարավորություն է տվել խանդոցիներին ինքնահոս կերպով ջուր ունենալ հենց գյուղամիջում: Ինչ խոսք, այդ ջրատարը իր ժամանակին բավականին հեշտացրել է խանդոցիների առօրյա կյանքը:

Սակայն 20-րդ դարի ութսունական թվականներին խանդոն ավելի ընդարձակվեց: Դրա հետ մեկտեղ արդեն հնացել էր Եխտիլա-Խանդո վերոհիշյալ ջրագիծը, որով ջուր էին ստանում նաև հարևան վարևանցիները: Այդ ջրագիծը հաճախ էր շարքից դուրս գալիս, որի հետևանքով խանդոցիները նորից բռնում էին ջրի հին ճամփան դույլերով ջուր կրելով ձորի աղբյուրներից: Եթե առաջներում այդ աղբյուրները տներից մի քանի տասնյակ մետր էին հեռու, ապա ութսունական թվականներին գյուղի ծայրամասի տների և աղբյուրների միջև եղած հեռավորությունը հասնում էր մոտ մեկ կիլոմետրի: Նման իրավիճակում ջրի խնդիրը վերացնելու համար նոր լուծում էր հարկավոր: Խմելու ջրերը խանդոյի «քրի տակից» հոսում-գնում են դեպի Մեծ ձոր, խառնվում թափարվան գետին և ջրում են օտարի այգիները: Խսկ խանդոյի գյուղամեջը համարյա անջուր էր: 1980-ական թվականների վերջերին փորձ արվեց Վանքին աղբյուրի և Շըռշըռան կեզի ջրերը պոմպակայաններով գյուղ հանել

և դրանով լուծել ջրի խնդիրը: Սակայն ժամանակը ցույց տվեց, որ դա հարցի լուծում չէ: Հարկավոր էր մի նոր ելք գտնել՝ ստեղծված իրավիճակից դուրս գալու համար: Իսկ 1990-ական թվականների սկզբներին խանդոյից սկսվել էր արտագաղթի նոր ալիք դեպի Ռուսաստան: Անհոգեցտ էր շատ արագ լուծել ջրի խնդիրը, պետք էր ստեղծել այնպիսի մքնոլորտ, ուր խանդոցու համար ապրելը տանջանք չլիներ: Դժվար էր տեսնել մեկ կիլոմետր հեռավորությունից դույլերով ջուր կրող կանաց... Մյուս կողմից, ԽՄՀՄ-ի փլուզումից հետո, այդ նեղ օրերին,

խանդոյում առաջ էին եկել բազ մաքիվ չլուծված խնդիրներ, կնծոտ հարցեր, հետն էլ իրար միս ուտելու կայուն ավանդույթ:

1995

թվականին որոշվեց կառուցել Եխտիլա-Խանդոյ նոր ջրագիծը:

Զրին ճամփան

Սեփական կամքի արիություն էր պետք, հոգու ուժեր էին պետք, որպեսզի այդ դժվարին ու լարված պայմաններում կյանքի կոչվեր վերոհիշյալ ծրագիրը: Պետք է արժանին մատուցել այն ժամանակվա գյուղխորհրդի նախագահ Սերգո Սպերոյանին, ով լինելով ուժեղ բնավորության տեր մարդ և իր թիկունքում ունենալով կոլվարչության նախագահներ՝ Աշիկ Թորոսյանի և Արարատ Ջակոբյանի անգնահատելի աջակցությունը՝ կարողացավ երկու տարում ավարտին հասցնել 18 կմ երկարություն ունեցող Եխտիլա-Խանդոյ նոր ջրագիծի կառուցումը: Այդ

Չրագծի կառուցմանը չափազանց մեծ էր գյուղում ապրող խանդոցիների աջակցությունն ու մասնակցությունը: Նրանք հնարավոր ու անհնարին ամեն ինչ արեցին, ջանք ու եռանդ չինայեցին, որպեսզի խմելու ջուրը օր առաջ հասնի խանդո: Այդ ճանփան դժվար էր, սակայն խանդոցիները իրենց հզոր ուսերը դեմ արին, ուժ տվեցին և հասան նրան, որ մեկընդմիշտ լուծվեց ջրի խնդիրը, և յուրաքանչյուր խանդոցու տանը այսօր խմելու ջուր է հոսում՝ լուծելով բազմաթիվ կենցաղային խնդիրներ: Այս գործում անմասն չմնացին նաև գյուղից դուրս ապրող խանդոցիները, ովքեր աջակցեցին վերոհիշյալ ջրագծի կառուցմանը: Յարկ է նշել, որ մեր համագյուղացի Արարատ Ալագուլյանի շնորհիվ Եխտիլա-Խանդո ջրագծի երկաթյա խողովակները Յայաստանից անարգելք տեղափոխվեցին Խանդո:

Օրինվի այն մարդկանց ծնունդը, ովքեր հոգով ու սրտով ցավում են խանդոյի ապագայի համար: Յամարյա ամեն մարդ իրականությունից բացի անուրջների իր աշխարհն է ստեղծում, հատկապես, երբ կյանքը ծանր է: Ուստի, եկեք բոլոր խանդոցիներով ստեղծենք մեր անուրջների աշխարհը և փորձենք միասին իրականություն դարձնել մեր երազանքների գոնե մի փոքրիկ մասը՝ հանուն բարեկեցիկ կյանքով ապրող խանդոյի ու խանդոցու...

Միսակ Թորոսյան

Եխտիլա-Խանդո երկրորդ ջրագծի բացումը

ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԻ ՏՈԹՄԵՐԸ

ԹՈՐՈՍԵՆՔ

1830 թվականին Խաչկավանքից գաղթած և Խանդո բնակատեղիում հաստատված ընտանիքներից մեկն էլ Թորոսի ընտանիքն էր: Նա իր հետ բերել էր նաև որբացած եղբորորդուն՝ Ստեփանին: Մեզ տեղեկություններ չեն հասել այն մասին, թե ինչ ազգանուն են ունեցել նրանք Խաչկավանքում: Խանդոյում բնակվելուց հետո Թորոս աղայի (այդպես են անվանել Թորոս պապին) սերունդը ունեցել է Թորոսյան ազգանունը, իսկ Ստեփանինը՝ Տեփոյան: Այդ տարիներին Խանդոյի ձորի ներկայիս Վանքին աղբյուրից մինչև Մթինին բռստանը ընկած հողատարածքը պատկանել է խոսպեցի Գերկի Բեկին: Թորոս աղան ցանկացել է գնել այդ հողատարածքը, սակայն Թիֆլիսից եկած պաշտոնյան չի տվել այն պատճառաբանելով, որ Թորոսի ընտանիքի անդամների թիվը քիչ է՝ այն ձեռք բերելու համար: Այդ ժամանակ Թորոս աղան դիմել է իր եղբորորդուն, որ նրանք էլ ընդունեն Թորոսյան ազգանունը: Վերջինս այդպես էլ անուն է և առնում են վերոհիշյալ հողատարածքը: Այսօր նշված հատվածում են գտնվում Թորոսենց Միսակի, Ժորժիկի, Արսենի, Սանդրոյի և Սիմիկի բռստանները: Բացի այդ, Թորոս աղան վերանորոգել է ձորի այդ հատվածում գտնվող կիսավեր ջրաղացը, որը գոյություն է ունեցել մինչև մեր պապերի վերաբնակվելը: Այդ ջրաղացը եղել է վերածնված Խանդոյի առաջին ջրաղացը: Հետագայում ձորի այդ հատվածում Թորոսենք կառուցել են նաև նոր ջրաղաց՝ Ըղընոնց ջրաղացը:

Թորոսն ունեցել է չորս տղա՝ Գալուստը, Նազարը, Էլբեկը և Աղամին, իսկ Ստեփանը՝ մեկ տղա՝ Բաբկենը: Նրանց տները գտնվել են Վարի աղբյուրից ոչ հեռու և սկիզբ առնելով ձորապանկից՝ տարածվել են դեպի արևելք: Հետագայում, ընտանիքները մեծանալուն զուգընթաց, ավելացել են նաև տների քանակը: 1933 թվականին Թորոսենց Միսակը և Բագրատը բաժանվել են իրենց բազմանդամ ընտանիքից և նոր տներ են կառուցել Խաչքարից ոչ հեռու: Ավելի ուշ նրանց օրինակին են հետևել նաև Արսեն և Գևորգ (Ժորժիկ) Եղբայրները, Սիմիկը...

Քայրենական Մեծ պատերազմում Թորոսյանները տվել են 9 զոհ: Սակայն մեկմեկու թիկունք լինելով և բազմաթիվ դժվարությունների միջով անցնելով՝ Թորոսենց տոհմածառը նոր շիվեր է տվել:

Թորոսյանները միշտ էլ ունեցել և այսօր էլ ունեն իրենց ծանրակ-

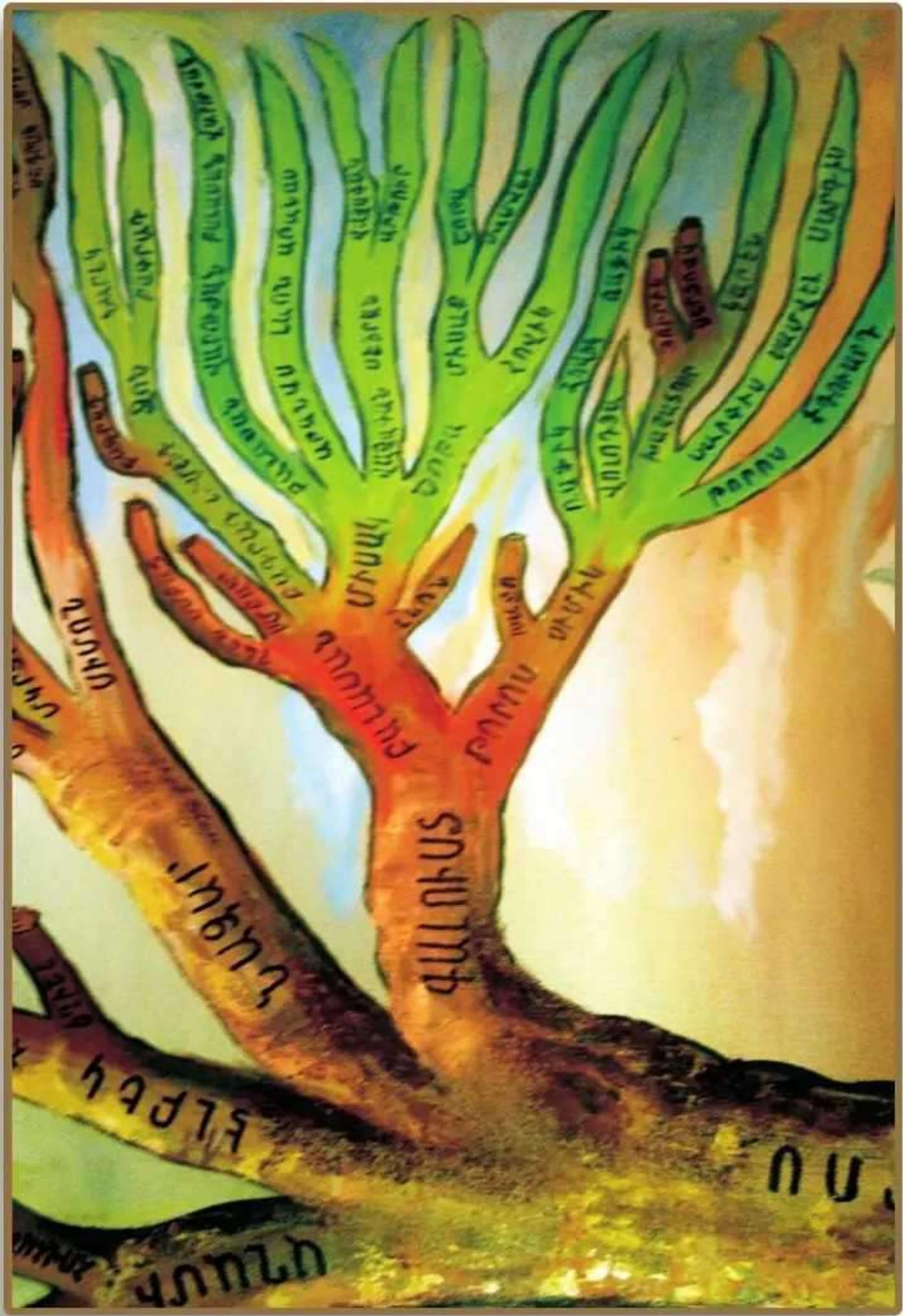
ԹՈՐՈՍԵՆՑ

ՏՈՒՄԾԱՆԸ

շիռ դիրքն ու դերը Խանդոյի կյանքում: Իրենց գործունեությամբ առավել աչքի են ընկել Խանդոյի կոլվարչության նախագահներ՝ Գևորգը (Ժորժիկը), Արանասը և Աշիկը, դպրոցի տնօրեններ՝ Երվանդը և Վանիկը, գյուղատվետի նախագահ Վիթալը, ով աշխատել է նաև Ախալքալաքի մունիցիպուլիտետի վարչության նախագահի պաշտոնակատար և առաջին տեղակալ, իսկ այժմ Ախալքալաքի քաղաքապետն է: Յիշատակության արժանի են նաև Մաքսիմը, Ստյոպան, Գևորգը և էլի շատերը, որոնց գործունեության մասին առանձին կանոնադաշտանաք մեր հանդեսի էջերում:

Ստորև ներկայացնում ենք Թորոսենց տոհմածառը, որը 1977 թվականին կազմել է Շոթա Թորոսյանը՝ տեղեկություններ հավաքելով Միսակից, Արտեմից և Սամոնոյից:

Գալուստի սերունդը

Նազարի սերունդը

ՏԱՐԱԾՈՒՅՈՒՆ

ԵԼԲԵԿԻՒ ԱԵՐՈՒՅՆԴՈ

Ըստոնք

Տեսակներ

ՄԸԳՐԵՑԻՆԵՐԸ ԽԱՆԴՈՅԻՄ

Երբ 1918 թվականի կեսերին թուրքական զորաբանակը շարժվել է Կարսի, Օլթիի և Արդահանի ուղղությամբ՝ սպառնալի իրավիճակ է ստեղծվել տեղի հայ ազգաբնակչության համար, որը պատճառ է հանդիսացել նրանց արտազադին:

Դատարկվել է նաև Մըզրը գյուղը: Մըզրեցիները շարժվել են Սարիղամիշի ուղղությամբ և հայտնվել են թուրքական զորքերի ակցանի մեջ, տեղի է ունեցել մեծ կոտորած: Օրհասական պահին անպաշտպան ժողովրդին օգնության է հասել Զորավար Անդրանիկի գունդը, որը հարձակվելով թուրքական կանոնավոր զորքի վրա գլխովին ջարդում է նրանց և մատնում փախուստի: Փրկելով աղետյալներին՝ նրանց ուղեկցում են դեպի Գյումրի ու Ղարաքիլիսա, որտեղ էլ տեղահանված գաղթականությունը միաօժամանակ ապաստան են գտնում ապահով վայրերում:

Սարիղամիշի կոտորածից փրկված գաղթականներից էին նաև Տեր-Սամվելյանների գերդաստանը Մըզրա գյուղից, որոնք իրենց վարանից (ծննդավայրից) դուրս էին եկել 160 անձով, Գյումրի էին հասել միայն 58-ը: Նշված տոհմից մեր ընտանիքն էր, որ իր յոթը անձով, հաղթահարելով բոլոր դժվարություններն ու զրկանքները, հասել էին Գյումրի, որոնց թվում էին Արտաշ, Սամվել, Գալուստ, Աղասին, Յակոբ Եղբայրները և նրանց քույրեր՝ Մինազարը և Եփրաքսիան:

Յայրս՝ Սամվելը, դեռևս 1912 թվականին Մըզրյում ամուսնացել է Յայկանուշ Տեր-Տոնականյանի հետ, այնուհետև, 1913 թվականին զորակոչվել է ցարական քանակ, ծառայել է Յարիցինում և ոռւսական այլ քաղաքներում, ստացել է սպայական կոչում: Մասնակցել է 1914 թվականի առաջին համաշխարհային պատերազմին: Յարական կառավարության փլուզումից հետո նա 1920 թվականին զորացրվում և վերադառնում է Գյումրի, որտեղ մեծ դժվարությամբ գտնում է իր հարազատներին: Քաղաքում տիրող իրավիճակը, սովոր ու վախը թուրքերից, որոնք փաստացի տերն ու տիրակալն էին քաղաքի՝ 1921 թվականի դեկտեմբերին պատճառ դարձան Տեր-Սամվելյանների գերդաստանի, իորս գլխավորությամբ տեղափոխվելուն Ախալքալաք՝ բնակություն հաստատելով էխտիլա գյուղում, որոշ ժամանակ ապրելով այնտեղ՝ 1922 թվականի մարտ ամսին տեղափոխվում ու բնակություն են հաստատում Խանդոյ գյուղում:

Նորաբնակներին սկզբնական շրջանում իր հարկի տակ է ընդունել գյուղում հայտնի Խընչենց գերդաստանից Դանիելյան Սեղրակը, միաօժամանակ ապրել են սրտաբաց հյուրընկալողի օջախում, այնուհետև տեղափոխվել են ապրելու Սաղաթել Մելիքյանի տանը: Յայրս տիրապետել է շատ մասնագիտությունների, այդ թվում նաև վարսավիրությանը: Նա վերջին մասնագիտությամբ աշխատել է գյուղում՝ վաստակելով հանապազոյա հացի փող:

Այստեղ էլ հայրս պատահականորեն հանդիպում է կնոջ հարազատներին, երկու բազմանդամ մըզրեցի գերդաստանների բեկորների միացումը, դառնում է մի ընդհանուր միասնություն: Ամեն ինչ լավ էր, հարազատները գտել էին իրար, բայց կար մի երևույթ, որ տաճել էր իմ ծնողներին, ցավ ու վիշտ պատճառել նրանց: Մեր ընտանիքում ծնված չորս երեխաներն էլ մահացել էին համելուկային հիվանդության պատճառով: Ամուսինները որոշել էին դիմել Աստծո օգնությանը, խոստանալով գառ մատղել, որ ծնված երեխաները ապրեն: Սակայն ստացվում է հակառակը, երբ այդ մասին լսում են գյուղի կուսակցական ընկերներն ու կուսկոմիտեի քարտուղարը՝ անմիջապես տեղյակ են պահում վերադաս դեկավար համապատասխան մարմիններին: Յորս հրավիրում են Բարալեթ գյուղի տարածքային միլիցիայի բաժին, հարցաքննում են նրան և մեղադրում կրոնական հավատալիքների մեջ, ավելին Սամվել հորս ստիպում են փոխել իր ազգանունը: Քանի որ նրա Տեր-Սամվելյան ազգանունը և, ընդհանրապես, Տեր-ով սկսվող ազգանունները հակասում են պետության կողմից ընդունված օրենքներին:

Դայրս գալով գյուղ, իր եղբայրներին և հարազատներին պատմում է ամբողջ եղելությունը: Դավաքվածները երկար մտածելուց հետո որոշում են, որ Սամվելը միլիցիայում գրանցվի Վարդանյան ազգանվամբ՝ ի հիշատակ իր պապի:

Այսպիսով Վարդանը դառնում է Վարդանյան, որը սիրով մինչև օրս էլ գրում ենք՝ չնորանալով Տեր-Սամվելյան ազգանունը: Իսկ ինչ վերաբերվում է մեր ընտանիքի բարգավաճմանն ու գոյատևմանը՝ հետագայում ծնվել են Մնացականն ու Մոսկովը, Մանուկն ու քույրս՝ Սերանուշը: Այժմ մորս՝ Դայկանուշ Տեր-Տոնականյանի ազգության մասին, որոնք նույնպես Մըզրեցի էին: Ինչպես վերը նշեցի, երբ հայրս իր ընտանիքով ու հարազատներով երկար տեգերելուց հետո տեղափոխվում և բնակվում է Խանդո գյուղում, այստեղ պատահականորեն հանդիպում է կնոջ մորն ու հարազատներին, որոնք 1921 թվականին, մոտավորապես մեկ տարի առաջ էին բնակություն հաստատել այստեղ:

Նրանք նույնպես անցել էին այն ճանապարհը, ինչի միջով անցել էր հայրս իր հարազատների հետ միասին: Մաթևոս և Մարգարիտ Տեր-Տոնականյանների ընտանիքը լինելով բազմանդամ՝ գաղթի ճամփին ունեցել են մարդկային կորուստներ, զոհվել էին Բագրատն ու նրա երկու զավակներ՝ Կորյունն ու Ղազարոսը: Նրանց 11 երեխաներից Գևորգն ու Դայկանուշը լինելով ընտանիքի առաջնեկները, դեռևս երգում ամուսնացել ու կազմել էին իրենց ընտանիքները: Մյուսները փոքր էին և անօգնական, ավելին, գաղթի ճամփին թուրք Ենիշերները գերի են տանում ընտանիքի հորը՝ Մաթևոսին և սպանում: Մորական տատս՝ Մարգարիտը, արցունքն աչքերին հաղթահարելով բազում դժվարություններ, ցավ ու վիշտ, իր որդու՝ Գևորգի և մյուս հարազատների հետ միասին մի կերպ հասել են Զավախը և երկար տեգերելուց հետո 1921 թվականին բնակություն են հաստատել Խանդո գյուղում, Դանիելյան Սեղրակի տանը,

այն տաճը, որ մի քանի ամիս հետո 1922 թվականին բնակություն պիտի հաստատեր դուստր Յայկանուշը՝ իր ամուսնու և հարազատների հետ միասին: Այս դրվագը պատահական չի ստացվել, այն ճակատագորի թելադրանքն է, որտեղ բաժանում՝ այնտեղ էլ միացում:

Երեխաներից՝ Գևորգը, որը ժամանակին սովորել էր ճեմարանում, ծառայության է մտնում եկեղեցում, որպես քարոզիչ, սակայն ճակատագիրը դաժան է գտնվում նրա նկատմամբ. մահանում է ոչ միայն Գևորգը, այլև՝ ընտանիքի անդամները, զոհ գնալով “տիֆ” կոչվող համաձարակին: Ողջ են մնում նրա եղբայրներ՝ Ավենն ու Վարդանը և քույրեր՝ Մարիանը, Արփենիկը և Աղունը:

Նշվածս քույր-եղբայրները ամուսնացել, ընտանիքավորվել են խանդո գյուղում: Հիմա էլ կան նրանց ժառանգները, որոնք իրենց հերթին բարձր պահելով Մըգրեցու անունն ու հարկը, ապրում են՝ հիշելով իրենց ապուպապերի դառը ուղին:

Եղեւ ոն ու կոտորած տեսած մըգրեցի ները 1972 թվականին, որոնք ապրում են

Ախալքալաքի շրջանում, Մոսկով Վարդանյանի նախաձեռնությամբ հավաքվել են խանդո գյուղում և նշել իրենց նոր բնակավայրում, Ախալքալաքի շրջանում, ապրելու 50 տարին: Այս տոնահանդեսին մասնակցել են Սամվելյանները, Ավետիսյանները, Գալոյանները, Յակոբյանները, Կիրակոսյանները, Վարդանյանները, որոնք ապրելով շրջանի տարբեր գյուղերում և հեռավոր վայրերում իրենց գերդաստաններով ներկա են գտնվել տոնահանդեսին, կրծքներին ունենալով Յոթելյանական հուշամեղալ, վրան գրված «50 лет из Карса»:

Այս է մերոնց՝ Մըգրեցիների պատմությունը:

Մանուկ Վարդանյան

ԽԱՀՈՒՅԻ ԿՈՂՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ԱՎԽԱԳԱԲԱԵՐԸ

ՆԱԳԱՐԵԱՆ ԹԱՐԵՎՈՍ ՍԱՐԳԱԻ

Ծնվել է 1921 թվականին Սարգիս և Յոհիկսիմե Նազարյանների ընտանիքում: Սկզբնական կրթություն ստացել է գյուղի ութամյա դպրոցում: Միջնակարգը ավարտել է հարևան Ալաստան գյուղում:

Դպրոցն ավարտելուց հետո զորակոչվել է բանակ: Ծառայությունն անցկացրել է հայրենի բնօրրանում՝ Ախալքալաքում: Ուսումնատենչ պատանին ծառայության ընթացքում ընդունվում է կրտսեր իրամկազմի ուսումնարան, որն ավարտում է բարձր առաջադիմությամբ՝ ստանալով կրտսեր սպայի կոչում: Պատերազմը, որ սկսվեց 1941 թվականին, ստիպեց նրան թողնել ուսումը շարունակելու գործընթացը: Նա, որպես կրտսեր սպա, անցավ ծառայության Ախալքալաքի կայազորում:

Զորացրվելուց հետո, վերադառնալով գյուղ, անմիջապես նշանակվում է կոլվարչության վերահսկողության կոմիտեի նախագահ: Այնուհետև նշանակվել է նույն տնտեսության նախագահ, ուր աշխատել է ընդամենը վեց ամիս: Այդ ժամանակամիջոցն էլ էր բավական, որ զինվորական կրտսեր սպան, ի ցույց ամենքի և շրջանի ղեկավարության, կարծ ժամանակահատվածում կառուցեր հավանոց ֆերմա՝ Մարինի բուտանի հարևանությամբ: Եվ ահա այդ մասին ինչ է ասել ստեղծագործող կիսագրագետ Յոուփիը (Ռուբեն Յակոբյան):

*Բան բաելու շունեմ, թաթու թաճ, ժեզի
Մըթինին բուտանը հագնոց շի ըլլի,
Աղվեսն ու աժիսը սրգել են իիծի,
հագաղահներուն ժումը շի տաճի ...*

Քառատողն իսկ բնորոշում է Յոուփիի ասած խոսքերի այլաբանական իմաստը: Աղվեսն ու աժիսը նրա բնորոշմամբ նորանշանակ նախագահի չուզողներն էին, որի համար էլ թաթեսու Նազարյանը ինքնակամ հրաժարվեց գրադեցրած պաշտոնից:

Առաջին հայացքից զավեշտալի ու ծիծաղելի է թվում նրա հորինած բանաստեղծությունը, սակայն միամիտ Յոուփիը զգացել էր մարդկային չկամությունն ու նախանձը նոր ձեռնարկած գործի նկատմամբ:

Թադեսու մահացել է 1971 թվականին:

Սեղրակ Խաչատրյան

ԻԳԻԹԻՍԱՆՅԱՆ ԱՐԱՄԻ ԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆԻ

(1924-1973 թթ.)

Երկար ժամանակ մտորում էինք, թե Աղասի Իգիթյանի մասին տեղեկությունները ինչ խորագրի տակ տեղադրենք: Բանն այն է, որ Ա. Իգիթյանը և Խանդոյի կոլվարչության նախագահ, և նշանավոր մանկավարժ, և Հայրենական պատերազմի մասնակից լինելով՝ բարձր գնահատականի է արժանացել հասարակության և պետության կողմից: Ուստի նման անհատներին ներկայացնելը այս կամ այն էջում կարևոր չէ, կարևոր նրա մասին տեղեկություններ տալն է գալիք սեռունդներին:

Աղասի Հարությունի Իգիթյանը ծնվել է 1924թ.: Դպրոցն ավարտելուց հետո ուսումը շարունակել է Ախալցխայի մանկավարժական տեխնիկումում:

1940թ. ավարտելով ուսումը՝ որպես ու-

սուցիչ աշխատում է տարբեր գյուղերում: Վրա է հասնում երկրորդ աշխարհամարտը: Շատերի նման Աղասին նույնպես գրիչը փոխում է զենքով: 1942 թ. մեկնում է ռազմաճակատ: Երկու տարի մասնակցում է թեժ մարտերի: 1944թ. բազում շքանշանների և մեդալների ասպետը ծանր վիրավորվում և երկար բուժվելուց հետո վերադառնում է հայրենի գյուղ:

1945թ. ամուսնանում է իր ուսանողական ընկերուհու՝ Դամալա գյուղից Սիրանուշ Գրիգորյանի հետ: Այնուհետև ուսումը շարունակում է Թբիլիսիի Պուշկինի անվան հայկական մանկավարժական երկանյա ինստիտուտում: Չբավարարվելով ձեռք բերածով՝ 1961թ. ընդունվում և 1964թ. ավարտում է Երևանի մանկավարժական ինստիտուտի բնագիտության ֆակուլտետը:

Ա. Իգիթյանը 1952-1957թթ. աշխատել է Խանդոյի կոլվարչության նախագահ: Նրա ղեկավարման տարիներին Խանդոն մեծ առաջընթաց ապրեց: Նա հասավ նրան, որ կառավարությունը գյուղում կատարեց հողահատկացում՝ նոր բնակարաններ կառուցելու համար: Սակայն նրա ղեկավարման տարիներին Խանդոյի համար ամենամեծ իրադարձությունը ԳԵՍ-ի կառուցումն էր, որը, լինելով շրջանում առաջիններից մեկը, մեծ դեր խաղաց մարդկանց կենցաղի պայմանների բարելավման գործում:

1957թ. Իգիթյանը անցնում է մանկավարժական գործունեու-

թյան հայրենի գյուղում դասավանդելով քիմիա և բնագիտություն:

Ա. Իգիթխանյանը անկողմնակալ և ազնիվ մանկավարժ էր, խստապահանջ էր թե՝ իր և թե՝ աշակերտների նկատմամբ: Դպրոցի լավագույն դասղեկներից էր: Նրա կինը՝ Սիրանուշ Իգիթխանյանը, նույնպես մանկավարժ էր: Նա մեր դպրոցի տարրական դասարանների լավագույն ուսուցչուհիներից էր: Նրա ծեռքի տակ են գրաճանաչ դարձել հարյուրավոր խանդոցիներ:

Տեր և տիկին Իգիթխանյանների կազմած ընտանիքը գյուղում կիրթ, լավագույններից մեկն էր: Նրանց բոլոր զավակներն էլ դարձան պիտանի մարդիկ հասարակության համար:

Մեյրան Իգիթխանյանի մասին մեր նախորդ համարում գրվել է: Նրանց ավագ որդին՝ Մկրտիչը, չնայած չստացավ բարձրագույն կրթություն, գյուղում հայտնի էր իր դերասանական ունակություններով և անեկդոտներ պատմելու արվեստով: Միջնեկը՝ Հարությունը (Ուոմիկ) նույնպես դպրոցը ավարտեց գերազանց առաջադիմությամբ: Այնուհետև ուսումը շարունակեց Նովոչերկասկի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում: Նետագայում տեղափոխվեց Երևան և զբաղեցնում էր բավականին բարձր պաշտոններ իր մասնագիտությամբ: Նա անշահախնդիր անձնավորություն էր և անմնացորդ ընկեր: Լավ ընտանիքի հայր էր ու լավ եղբայր: Ավտու, որ այս արժանավոր ընտանիքի արժանավոր զավակները այսօր մեզ հետ չեն:

Իգիթխանյանների երկու դուստրերն էլ ստացան բարձրագույն կրթություն: Աշխենը՝ մանկավարժ, իսկ Ալինան, գերազանց ավարտելով դպրոցը և Երևանի պետական համալսարանի կիրառական մաթեմատիկայի ֆակուլտետը՝ աշխատում է տարածքային կառավարման նախարարությունում՝ որպես գլխավոր մասնագետ:

Ա. Իգիթխանյանի ապրած տարիները ուսանելի են նրան ճանաչողների համար:

**Վարդ Դամիելյան
Գոռ Մանասյան**

Լճակ Պըզտի ձորում

ԹՈՐՈՍՅԱՆ ԳԵՎՈՐԳ (ՃՈՃԻԿ) ՍԱՐԳՍԻ (1926-1977 թթ.)

Իր կարճատև և բովանդակալից կյանքով Գևորգ Թորոսյանը անջնջելի հետք է թողել ոչ միայն Խանդոյի, այլև Ախալքալաքի շրջանի պատմության մեջ:

Ծնվել է 1926 թվականին Սարգիս և Եղիսաբեթ Թորոսյանների բազմազավակ ընտանիքում: 1934-1941 թվականներին սովորել է Խանդոյի ոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցում: Այն ավարտելուց հետո գյուղատնտեսական աշխատանքները մանկուց ճաշակած պատանին ուսումը շառունակելու համար անվարան ընտրում է Ախալքալաքի գյուղտեխնիկումի անասնաբուժության և անասնաբուժության բաժինը: Գերազանց առաջադիմությամբ ավարտելուց անմիջապես հետո երիտասարդ մասնագետը գործուղվում և աշխատում է շրջանի տարբեր կոլտնտեսություններում: 1945 թվականից նրան է վստահվում հայրենի գյուղի կոլտնտեսության անասնաբույժի աշխատանքները: Կարճ ժամանակում նա իրեն դրսենորեց որպես բանիմաց մասնագետի և հմուտ կազմակերպչի: Նրա ջանքերով այդ տարիներին զգալիորեն բարձրացան հանրային հոտի մթերատվությունը և որակական հատկանիշները, ինչը չփրիպեց շրջանի ղեկավարության ուշադրությունից: 1953 թվականին Փոքր Սամսարի կոլտնտեսականների ընդհանուր ժողովում Գ.Ս. Թորոսյանին երաշխավորեցին ընտրել վարչության նախագահ, ուր և աշխատեց մինչև 1956 թվականը: Այստեղ էլ առավել դրսենորեց հմուտ կազմակերպչի իր ունակությունները: Նախագահի հոգատարությունը աշխատանքի մարդու նկատմամբ, նրանց համոզելու, իր առաջատար ձեռնարկումների իրականացման համար համախմբելու կարողությունը, հնարավոր դարձրին կարճ ժամանակամիջոցում բարեփոխել բարձրալեռ այս գյուղի կյանքը: Մեր ժոժիկը, առ այսօր էլ այսպես նտերմիկ են հիշում երախտագետ սամսարցիները, նրա աշխատանքային տարիները վերիիշելիս: Նման նտերմիկ դիմելածելի համար նրանք շատ հիմքեր ունեին՝ տնտեսությունը այդ տարիներին մեծ վերելք ապրեց:

1956 թվականին Գ.Թորոսյանին վստահվում է Խանդոյի միացյալ (Խանդո, Վարեան, Սամսար) խոշորացված կոլտնտեսության ղեկավարությունը, ուր աշխատեց մինչև 1959 թվականը: Այս տարիներին էլ

առավել բացահայտվեցին երիտասարդ մասնագետի, ձեռներեց ղեկավարի ունակությունները: Նորանոր հաջողություններ գրանցվեցին ոչ միայն գյուղատնտեսական արտադրության ոլորտներում, այլև գյուղերի կրթամշակութային կյանքում: Խանդոյի դպրոցի շենքը ընդարձակվեց կից կառույցով, որն էլ հնարավոր դարձրեց ութամյա դպրոցը վերածել միջնակարգի: Իսկ երբ կազմալուծվեցին խոշորացված տնտեսությունները, նրան նորից վստահվում է Սամսարի կոլտնտեսության ղեկավարությունը: Սակայն նրա աշխատանքային գործնեությունը կապված էր Խանդոյի կոլտնտեսության հետ, երկար տարիներ վարել է տնտեսության գլխավոր անասնաբույժի, իսկ 1964 թվականից՝ տոհմաբուծական ֆերմայի վարիչի աշխատանքները: Եվ միայն առողջական վիճակի վատթարացումն էր, որ ստիպեց Գ. Թորոսյանին, 1971 թվականին բաժանվել իր սիրած գործից, թողնել ֆերման: Նրա ղեկավարած ֆերմայի արտադրական բարձր ցուցանիշների արգասիքը եղան կոլեկտիվի անդամների կառավարական բազմաթիվ պարզեցները, իսկ կրպությունի ժենյա Պապոյանը արժանացավ ՍՍՀՄ Աշխատանքային հերոսի կոչմանը: 1971 թվականին վաստակաշատ աշխատողի բազմաթիվ շնորհակալագրերի համամիութենական ցուցահանդեսի պատվոգրերի, աշխատանքային մեդալների շարքը ավելացավ «Պատվո նշան» շքանշանով:

Վաստակավոր հանգստի անցնելուց հետո էլ անհանգիստ բնավորության տեր մարդը չէր կարող հանգիստ նստել: Մինչև կյանքի վերջը՝ 1977 թվականը, նա ակտիվ նաև ակտիվ նաև ակտիվ նաև սիրած բնագավառի զարգացմանը: Ներևու տնտեսության ղեկավարման տարիներից, նա բարձրադիր Զավախքում մրգատու այգիների տնկարկման ոչ միայն ջատագովն էր, այլև ակտիվ իրականացնողը: Նրա նախաձեռնությամբ ու ղեկավարությամբ իրականացվեցին ձորամիջյան մրգատու այգու ընդարձակումը, այնուհետև տնամերձ տարածքներում խնձորի, տանձի, ընկույզի և այլ մրգատու ծառերի և թփերի, դաշտապաշտպան անտառաշերտերի տնկարկումը:

Գյուղի մանուկների սիրելին էր ժոժիկ պապը: Ո՞վ չի ճաշակել նրա այգու քաղցրահամ մրգերը...:

Աշիկ Թորոսյան

Բնապատկեր Խանդոյից

ՊԱՊՈՅԱՆ ՍՈՒՐԵԼ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԵՂՈՒ

(1923-1991 թթ.)

Ծնվել է 1923 թվականին Բարդուղիմեղու և Փառանձեմ Պապոյանների բազմանդամ ընտանիքում: Սկզբնական կրթություն ստացել է գյուղի ութամյա դպոցում: Միջնակարգը ավարտել է հարևան Ալաստան գյուղում: Դպրոցն ավարտելուց հետո զրակոչվել է Խորհրդային բանակ: Ծառայել է Կիրովարադրում (այժմ Գյանջա): Ծառայության ընթացքում սիրահարվում է ծնունդով Ղարաբաղի մարզի Գետաշեն գյուղի հայտնի գերդաստաններից մեկի դստրերից Արշալույսին և ամուսնանում նրա հետ: Զորացրվելուց հետո 1954-ին ընդունվել է ՀԽՍՀ Հանրապետության Լոռու մարզի Ռոզունձարի Գյուղատնտեսական տեխնիկումի Այգեգործության բաժինը: Ավարտել է 1956 թվականին:

Վերադառնալով հայրենի գյուղ՝ նշանակվում է կոլտնտեսության այգեգործական բրիգադի բրիգադավար: Նորավարտ մասնագետը, ունենալով կազմակերպչական մեծ ջիղ, իր գիտելիքներն և ներդնում եղած այգիների մշակմանը և նոր այգիների ստեղծմանը: Նրա առաջարկով կոլվարչությունը ձեռք է բերում պտղատու ծառերի տարբեր տեսակի տնկիներ և Մեծ ձորի քարքարոտ ու մացառոտ տարածքները մաքրելով, ստեղծում նոր այգիներ:

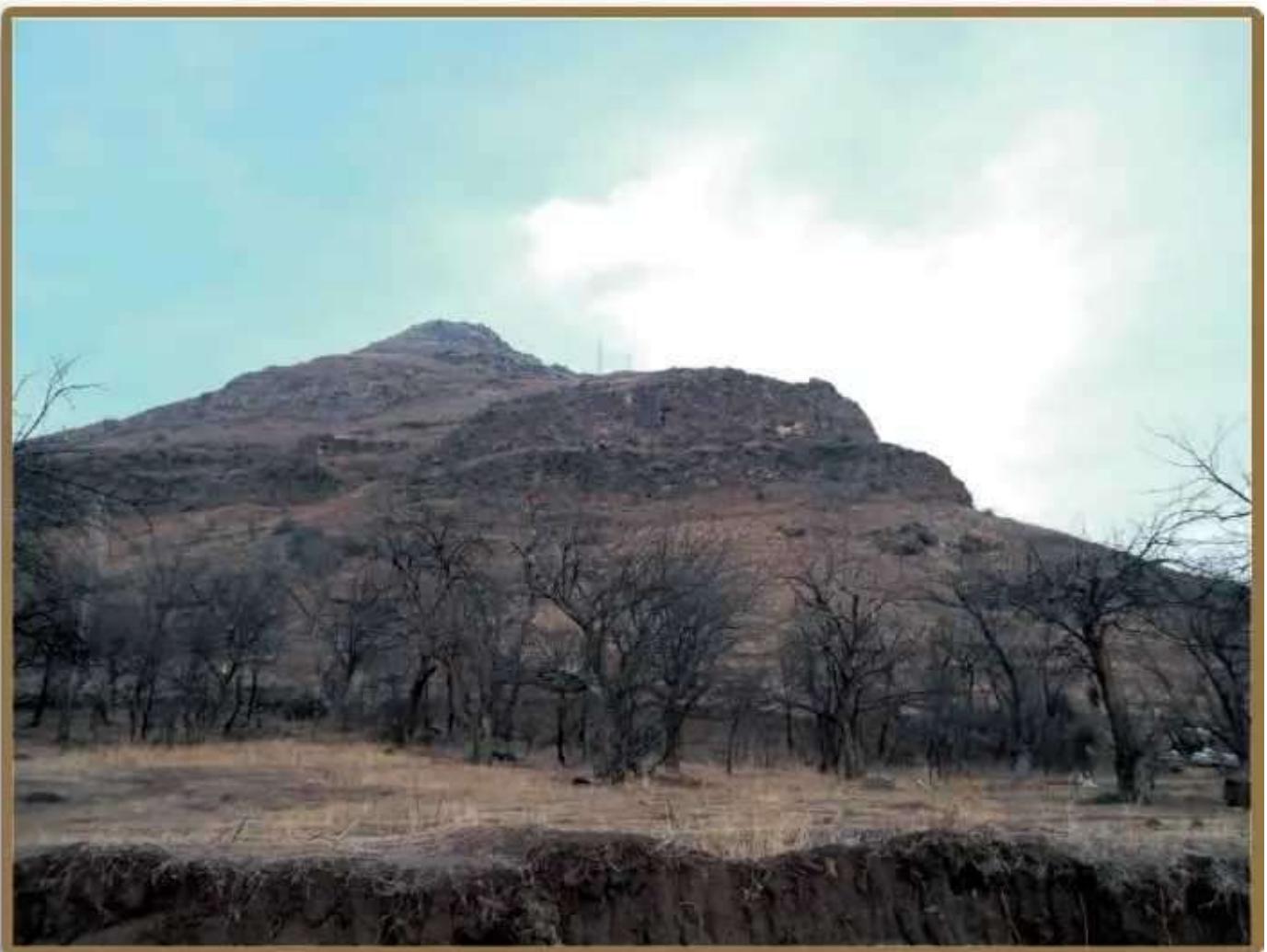
1961 թվականին, հաշվի առնելով նրա կազմակերչական ունակությունները, ընդառաջելով գյուղի հասարակության պահանջին, շրջանային վերադաս մարմինները Սուրել Պապոյանին նշանակում են կոլվարչության նախագահ, ուր աշխատում է չորս տարի՝ իր նպաստը բերելով գյուղի տնտեսության զարգացմանը: Շարունակվեց կառուցվել է խտիլա-խանդո ջրատարը: Լինելով բարեպաշտ անձնավորություն, ի սկզբանե դժգոհ էր իրեն նախագահ առաջադրելու վերադաս մարմինների որոշումից: Բայց նա չէր կարող ընդդիմանալ վերադաս կուսակցական մարմիններին, չէ որ ինքը կուսակցական էր և պարտավոր էր կատարել կուսակցության որոշումները:

Նախագահ աշխատած տարիներին, զգալով իր ճշմարտացիությունը, Սուրել Պապոյանը մի քանի անգամ դիմել է շրջանային վերադաս մարմիններին՝ իրեն ազատելու իր զբաղեցրած պաշտոնից: Դժկամությամբ, բայց և այնպես այն ընդունվեց: 1965 թվականին Սուրել

Պապոյանը վերադարձավ իր նախկին գործին բրիգադավարությանը: Ազեգործ-բրիգադավարը իր աշխատանքային պաթոսով առաջինն էր ոչ միայն գյուղի տնտեսությունում, այլև ողջ շրջանում: Յետագայում աշխատել է դաշտավարական բրիգադավար:

Մահացել է 1991 թվականին:

Սեղոակ Խաչատրյան

Բնապատկեր Խանդոյի Խանից

ԽԱՂՈՅԻ գՅՈՒՂՈՎԵՏԾ

ԱԼԱԳՈՒԵՎԱՆ ԱՐՏՅՈՒՐԸ ՇՈՎՃԱՆՆԵՍԻ

Խանողիների այսօրվա սերմնի համար կարող է զարմանալի թվալ, որ ժամանակին իրենց մեծերը ամեն մի կենցաղային մանրութիւն համար ստիպված էին ոտքով հասնել Ալաստան՝ գյուղական խորհրդի հետ հարցերը պարզաբանելու համար: Թե ինչու երկար տասնամյակներ Խանդոն, լինելով շրջանի խոշորագույն գյուղերից մեկը, չի ունեցել իր տեղական ինքնակառավարման մարմինը, թողնենք ժամանակին այդպիսի վարչատարածքային բաժանումներ կատարողների խղճին: Խսկ որ 1978 թ. Խանդոն վերջապես ունեցավ իր գյուղական խորհուրդը, մեծ նվաճում էր մեր համագյուղացիների համար:

Դենց նորաբաց գյուղական խորհրդի գործադիր կոմիտեի նախագահ է ընտրվում Արտյուշա Ալագույանը, որը 1978թ.-ից մինչև 1993թ. անփոփոխ ղեկավարում էր այդ կազմակերպությունը, այսինքն՝ մինչև այն ժամանակ, երբ հիմնովին փլուզվեց խորհրդային հշխանությունը:

Արտյուշա Ալագույանը ծնվել է 1937թ.: Ավարտել է տեղի միջնակարգ դպրոցը արծաթե մեղալով: Այնուհետև ուսումը շարունակել է Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտի ագրոնոմիայի ֆակուլտետում՝ հեռակա կարգով: Երեք տարի ծառայել է սովետական բանակում: 1966-1978թթ. աշխատել է Խանդոյի կոլտնտեսությունում որպես գյուղատնտես՝ համարվելով շրջանի լավագույն գյուղատնտեսներից մեկը և բազմից արժանացել է շրջանային և հանրապետական մակարդակով գովասանքների և պարգևների: Ալագույանը առավել եռանդով սկսեց աշխատել նորաբաց գյուղական խորհրդում: Եվ դրա վառ ապացույցը եղավ այն, որ 1981թ. Խանդոյի գյուղական խորհրդում արժանացավ Խորհրդային Վրաստանի փոխանցիկ դրոշին (այն ժամանակների համար շատ հեղինակավոր և պարտավորեցնող պարգև) և «Մոսկվիչ» ավտոմեքենայի: 1985թ. Ալագույանի ջանքերով գյուղի կենտրոնում կառուցվում է գյուղական խորհրդի շենքը՝ իր բոլոր հարմարություններով: Շենքի ներսում տեղակայված էր նաև փոստի բաժանմունքը և միլիցիայի տեղամասային աշխատասենյակը:

1986թ. գյուղական խորհրդում հարց բարձրացվեց մսուր-

մանկապարտեզի ստեղծման մասին: Նույն տարրում էլ գյուղում սկսեց գործել մսուր-մանկապարտեզը՝ հինգ խմբերով, 100 երեխայի համար:

Արտյուշա Ալագույանը այսօր էլ գյուղում կրթված և հեղինակավոր մարդու համբավ ունի:

Իր տիկնոջ հետ համատեղ կյանքում ունեցել են հինգ շնորհալի զավակներ՝ երեք աղջիկ և երկու տղա՝ Զամիրան, Պերճանուշը, Սվետիկը, Մխիթարը և Սամվելը:

Գոռ Մանասյան

Ակոփին քումքը

Պատմական ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԽԱԶԿԱՎԱՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԺԱՄԻ

Խաչկավանք Եկեղեցին կառուցված է Խաչկավանք գյուղի հարևանությամբ Կարնո (Կարին, Էրզրում) լեռների ստորոտներից մեկում:

614 թ. Պարսկաստանի Խոսրով Բ թագավորը հարձակվում է Երուսաղեմի վրա, ավերում այն, սրի քաշում ժողովրդին, մեծ թվով գերիներ տանում: Որպես անարգանք քրիստոնյաներին՝ Սուրբ Հարության տաճարից գերեվարվում և Պարսկաստան է տարվում նաև խաչափայտը: Պարսկաստանում խաչափայտի գորությամբ շատերը դարձի են գալիս, մկրտվում և դառնում քրիստոնյա: Խաչափայտը գերության մեջ է մնում 14 տարի:

Բյուզանդիայի Յերակլ կայսրը 628 թ. մեծ զորք է հավաքում և խաչափայտն ազատում գերությունից: Որպես պատմական վկայություն՝ նշենք, որ հայ ժողովուրդը և մասնակցել է խաչի ազատագրման գործին: Կայսրին ռազմական օժանդակություն է ցույց տվել հունական մասի հայոց զորքը՝ Մժեծ Գնունու գլխավորությամբ: Նրան մեծապես օգնել են նաև հայոց իշխանները և հատկապես Սյունյաց Բյուրեղ իշխանութին: Եվ, երբ Յերակլը հաղթում է և խաչափայտով հետ է դառնում, ի նշան երախտագիտության՝ իշխանություն է տալիս քրիստոսի խաչափայտից մի մասունք, որը հետո տիկնոջ կողմից դրվում է իր կառուցած խաչկավանքի հիմքում:

Յանդիսավոր արարողություններով, ի տես ճանապարհին հավաքված ժողովրդի, խաչափայտը վեր բարձրացնելով՝ Յերակլը այն վերադարձնում է Երուսաղեմի ս. Յարության տաճարը: Խաչը հանդիսավոր թափորով տարվում է Երուսաղեմ՝ Փոքր Ասիայի վրայով ու բնական էր, որ այն անցնելու էր պատմական Յայաստանով: Այդ առիթով էլ Կարնո դաշտի հարավ-արևելյան կողմում բարձրացող լեռների մեջ գագաթը խաչափայտ է կոչվում: Թափորն անցնում է էրզրում քաղաքով: Ըստ ավանդության, Կարնո լեռների ստորոտներից մեկի մոտ պարսիկները փորձում են հետ վերցնել խաչը: Յայերը, խաչափայտը թողնելով, հետ են մղում պարսկական կողմի հարձակումները, և, երբ վերադառնում են խաչափայտը վերցնելու, տեսնում են, որ խաչի դրված տեղից վճիռ ու սառնորակ աղբյուր է բխում: Այդ բանի հետևանքով վերջինս մեծ հարգանքի է արժանանում: Նրա ջրում լվացվելը հոգու և մարմնի ապաքինում է նշանակում: Իսկ ով ինչ-որ մեղքի տակ ծանրացած լողանում է նրա մեջ, իսկույն ևեթ տեղում մահանում է: Պետք է ենթադրել, թե այդ այնքան տարածված հավատալիքին ոչ պակաս նպաստել է նաև աղբյուրի ջրի ցածր ջերմաստիճանը:

Նույն տեղում կառուցվում է խաչկա, խաչավանքի կամ խաչկավանքի եկեղեցին, որը հետագայում ուխտատեղի է դառնում:

Հատկապես խաչվերացի տոնի առթիվ այնտեղ բազում ուխտավորներ էին այցելում:

Խաչվերացը, Սուրբ խաչը, կամ Սրբեջը տոնվում է ի հիշատակ Տիրոջ խաչափայտի՝ պարսկական գերությունից Երուսաղեմ վերադարձի և Գողգոթայում կանգնեցման: Այստեղից էլ տոնը կոչվում է Խաչվերաց: Խաչվերաց նշանակում է խաչը վեր բարձրացնել:

Խաչն այսօր մեզ համար դարձել է փրկության միջոց, հարության խորհուրդ, պահպանիչ զորություն, քավության զոհասեղան, բժկության աղբյուր:

Խաչն ունի խորհրդանշական երկու մաս. մեկը ուղղահայաց, մյուսը հորիզոնական, որոնք ցույց են տալիս դեպի երկինք գնացող և դեպի աշխարհը ծավալվող ճանապարհները: Ըստ սուրբ հայրերի, խաչի խորհուրդը Աստծուն աշխարհի հետ հաշտ ապրելն է:

Նյութը պատրաստեց՝ Սերգո (Լորիկ) Մելիքյանը, օգուվելով տարրեր գրառումներից

**Խաչափայտի տեղում առաջացած լճակը
Խաչկավանքում**

սուրբ գեղորած եւ «ծովածութ»

«Ծռատոնը» Ար. Գևորգի տոնն է: Ընդհանրապես, ազգային տոնները հայոց մեջ ուղեկցվում էին հասարակական մատաղներով, ուխտագնացություններով ու կերուխումներով: Այս առումով, բացառություն չի կազմում «Ծռատոնը»: Այդ օրը ոչ ոք գործ չի անում, վախենալով, որ կծռվի: Յավատում են, թե շատերը գործ են արել և անմիջապես ծերքերը, ոտքերը ծռվել են: Իսկ եթե ստիպված էին որևէ անհետաձգելի բան անել, ապա, պատժից խուսափելու նպատակով, դրանից անմիջապես հետո մի քիչ գարի են ցանում: Յավատում են, թե ցանած գարին ծուռ է դուրս գալիս իր վրա կրելով Ար. Գևորգի պատիժը: Յետևաբար, քանզի նրա տոնին ուտելիքի որևէ սահմանափակում չկար, հավանաբար, պասը վերաբերվում էր միայն գործ անելուն, իսկ գործ անելու հետ կապված արգելքները մեր կենցաղում շատ ընդունված էին (օրինակ չորեքմուտք, ուրբաթմուտք, կիրակմուտք օրերի արգելքները և այլն): Յայտնի է, որ մեր ժամանակներում «Ծռատոնը» Զավախքում նշվում է Խանդո գյուղում և Ախալցխայի շրջանի Ծուլրուտ գյուղում, որքան էլ փնտրեցինք գտնել բնակավայրեր, որտեղ ևս նշվում է տոնը, չհաջողվեց: Խանդոյում «Ծռատոնը» նշվում է մայիսի 6-ին, այդ օրը տոնակատարությանը մասնակցում է ամբողջ գյուղը և շրջանի տարբեր գյուղերի քրիստոնյա հավատացյալներ:

Իսկ ով էր Ար. Գևորգը: Ըստ ավանդության Գևորգը Դիոկղետիանոս կայսեր (284-305 թթ.) ժամանակակից զորավար էր ծագումով Կապաղովկիայից: Նա քրիստոնեական հավատքից չի հրաժարվում ու գիշատվում է: Սակայն սրբի «Վիշապասպան» կերպարը հիշեցնում է «Վիշապաքաղ» Վահագնին, Եկեղեցական պատկերագրությունում նա ներկայանում է որպես վիշապին սպանող երիտասարդ դյուցազուն:

Եկեղեցին փորձել է սա հիմնավորել յուրովի՝ ավանդելով վիշապին սպանելու պատմություն, որը ակունքներով դիցապատում է: Եթի Մերձավոր Արևելքի քաղաքներից մեկի մոտ հայտնվում է մի վիշապ՝ չթողնելով, որ բնակիչները օգտվեն քաղաքի մոտի գետից, որի համար նրան պատաճներ ու աղջկներ էին տրվում: Եթի հերթը հասնում է քաղաքի տիրակալի աղջկան, Գևորգը ձիով պատահաբար անցնում է այդ տեղերով և իմանում եղելությունը: Նա աղոթելով ուժասպառ է անում վիշապին, որը ընկնում է նրա ոտքերի տակ: Դրանից հետո աղջիկը վիշապին, ինչպես շանը, պարանը վիզը զցած բերում է քաղաքը: Սա տեսնելով քաղաքաբնակները լսում են սրբի քարոզներն ու մկրտվում ջրում, որից հետո Գևորգը սպանում է վիշապին:

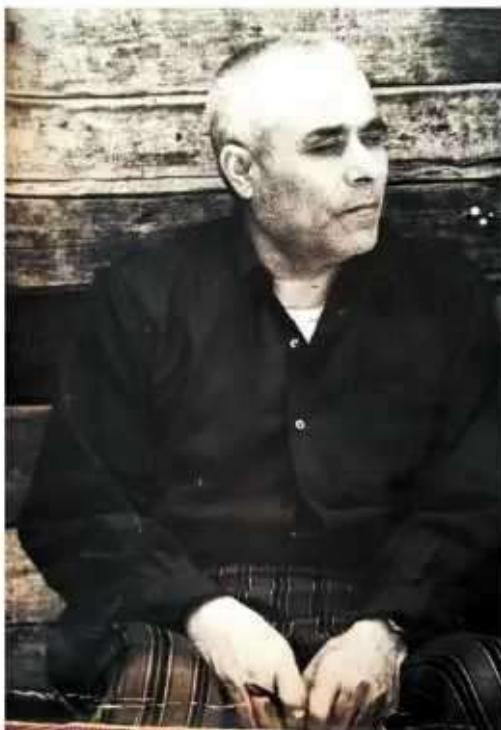
Ընդհանրապես Գևորգը համարվում է մարդկանց և անասուններին գայլերից, գազաններից ու օձերից պաշտպանող սուրբ: Մեզ մոտ նրան են դիմումնական թշնամիներից պաշտպանվելիս ու փորձանքի ժամանակ: Նա մարտնչող է և, ինչպես Մշո Կարապետ-Վահագնը, մասնակցում է ճակատամարտերին:

Գևորգը վրացիների ամենահարգի սուրբն է: Գևորգը=Գեորգի նրանց հարգի անուններից է:

**Նյութը պատրաստեց՝ Սերգ (Լորիկ) Մելիքյանը,
օգտվելով տարբեր գրառումներից**

ԽԱՀՈՎՅԻ ՊԵՐՊՈՒԻ ՏՅՈՐԵԱՅԵՐԸ

ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ ՓԱՅԼԱԿ ՀՈՎՅԱՆՆԵՍԻ

Ծնվել է 1910 թվականին Կարսի գավառի Կըտիկ-Սաթլմիշ գյուղում: Փայլակի ծնողները այն եզակի հայ ընտանիքներից են, որոնք ապրելով ու տեսնելով 1918 թվականի գաղթն ու սովը, ահավոր կոտորածը՝ փրկվել էին մարդակեր արհավիրքներից: Եվ երկար թափառումներից հետո բնակություն հաստատել Զավախը աշխարհի գեղատեսիլ խանդո գյուղում: Փայլակը սկզբնական կրթություն ստացել է տեղի ութամյա դպրոցում, այնուհետև միջնակարգը ավարտել է Ախալցխայում: Բարձրագույն կրթություն ստացել է Երևանի մանկավարժական ինստիտուտում, որն ավարտելուց հետո վերադառնալով Ախալքալաք՝ անմիջապես աշխատանքի և նշանակվում շրջանի ամենամեծ գյուղերից մեկում, որպես դպրոցի տնօրեն: 1943-1946 թթ. աշխատել է խանդոյի դպրոցի տնօրեն: 1956 թվականին տեղափոխվել է Արխագիա և նշանակվել է Աթապա հայկական գյուղի դպրոցի տնօրեն: Կյանքի վերջին տարիները ապրել է Թբիլիսիում: Միաժամանակ զբաղվելով մանկավարժական գործունեությամբ, աշխատելով որպես թիվ 106 հայկական դպրոցի տնօրեն: Մահացել է 1976 թվականին:

Սեղրակ Խաչատրյան

Չմեռային տեսարան Խանդոյից

ՆՈՐԻՉԻԳԱՆՅԱՆ ՄՅԱՍՆԻԿ ԵՐՎԱՆԴԻ (1928-2013 թթ.)

Տարբեր ժամանակներում դպրոցի և ուսման նկատմամբ խանդոն ունեցել է յուրահատուկ վերաբերմունք՝ կապված ժողովրդի կենսամակարդակի և սոցիալ-տնտեսական պայմանների հետ: Եվ անկախ նրանից, թե ինչ-որ ժամանակ ով է եղել դպրոցի տնօրենը, ուսման ձգտումը մարդկանց գեների մեջ է:

Սակայն չի կարելի ժխտել նաև այն հանգամանքը, որ կրթօջախի մակարդակը ևս մեծ դեր է ունեցել նոր սերնդի կրթության և դաստիարակության գործում: Իսկ դպրոցի «լավ» կամ «վատ» լինելը մեծ չափով պայմանավորված է, թե ով և ինչպես է դեկավարում մանկավարժական կոլեկտիվը: Ահա այդպիսի տնօրեններից է Մ. Նորիշանյանը, որը դպրոցի ղեկը ստանձնեց 1967թ.-ին և որի աշխատանքային

տարիները համընկան գյուղում կրթության դերի բարձրացման հետ: Մ. Ե. Նորիշանյանը ծնվել է 1928թ. Խանդոն գյուղում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է տեղի դպրոցում: Այնուհետև ուսումը շարունակում է Ախալքալաքի մանկավարժական ուսումնարանում: Այն ավարտելուց հետո աշխատանքի է անցնում հարազատ գյուղի դպրոցում: Սակայն տեխնիկումի կրթությունը նրան չի բավարարում: Դրա համար էլ նա 1950թ. ընդունվում և 1955թ. ավարտում է Երևանի մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետի հեռակա բաժինը:

Մինչև 1967թ. նա դպրոցում աշխատում է որպես պատմության և աշխարհագրության ուսուցիչ, իսկ հետագայում նաև դպրոցի տնօրենի տեղակալ դաստիարակչական գծով (կազմակերպիչ):

1967թ.-ից մինչև 1977թ. նա դպրոցի տնօրեն էր: Այդ տարիներին Խանդոյի միջնակարգ դպրոցը շրջանի լավագույն դպրոցների շարքում էր, և տարեկան 10-15 շրջանավարտ ընդունվում էր բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ:

Անցնելով թոշակի՝ Նորիշանյանը շարունակում է մնալ հարազատ դպրոցում և իր ամբողջ եռանդը նվիրում մատաղ սերնդի կրթությանը և դաստիարակությանը:

Փոխվեցին ժամանակները, փոխվեցին բարքերը: Նորիշանյանը, որ իր մանկավարժական աշխատանքի հետ միաժամանակ

զբաղվում էր նաև գյուղատնտեսական աշխատանքներով, ստիպված թողնում է հայրենի գյուղը:

Հետագայում, ինչպես ինքն է գրում.

...Հանգիստ աշխատում էի դպրոցում, տանս,
Պահապան էի ծառ ու ծաղկիս, ընտանիքիս,
Այս ու այն կողմ ցրվեցին ջանս, ջիգյարս,
Մենակ եմ մնացել, ստիպված կերթամ...

Այստեղից երևում է, որ նա մեծ ցավով է թողել հայրենի գյուղը և բնակություն հաստատել Երևանում:

Նա մինչև իր կյանքի վերջն էլ՝ 2013թ. դեկտեմբերի 27-ը, հոգու խորքում պահում էր կարոտը գյուղի և համագյուղացիների նկատմամբ:

Մ. Նուրիջանյանը 1950թ. իր կյանքը կապում է ժամանակի կրթված ընտանիքներից մեկի Երվանդ Թորոսյանի դստեր՝ Արմենուհու հետ: Համատեղ կյանքում ամուսինները ունենում են հինգ երեխաներ, որոնք բոլորն էլ ստացել են բարձրագույն կրթություն:

Ժորա Նուրիջանյան – Պետ. համալսարան

Անահիտ Նուրիջանյան – մանկավարժ

Էլմիրա Նուրիջանյան – մանկավարժ

Աստղիկ Նուրիջանյան – մանկավարժ

Ստյոպա Նուրիջանյան – Ուֆայի ռազմական բարձր ինստիտուտ

Գոռ Մանասյան

ճամփան տանում է Մեծ ծոր

ՊԱՊԱՂՅԱՆ ՎԱՐԻՍԱԿ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԵՌԻ

(1925-2009 թթ.)

Նշանակվում Գոմանի ութամյա դպրոցի տնօրեն, որտեղ և աշխատում է մինչև 1950թ.-ը: 1950թ. տեղափոխվում է Օրջայի ութամյա դպրոց և աշխատում ուսումնական մասի վարիչ մինչև 1956թ., որտեղ արժանանում է գյուղացիների սիրուն և հարգանքին: 1956թ. Վ. Պապոյանը վերջապես տեղափոխվում է հայրենի գյուղ որպես մանկավարժ և մինչև իր կյանքի վերջը նվիրվում մատաղ սերնդի կրթության և դաստիարակության գործին:

Վ. Պապոյանը, պրատող անհատ լինելով, լավ էր գիտակցում, որ երկամյա մանկավարժական կրթությունը բավարար չէ իր համար: Դրա համար էլ 1956թ. ընդունվում և 1960թ. ավարտում է Բաքվի մանկավարժական ինստիտուտի բանասիրական ֆակուլտետը գերազանց առաջադիմությամբ: 1970-ից մինչև 1977թ. Պապոյանը դպրոցի ուսմասվարն էր: 1977-1988թթ. Պապոյանը ղեկավարում է Խանդոյի միջնակարգ դպրոցի մանկավարժական կոլեկտիվը: Եվ այստեղ է, որ զգացվում են Պապոյանի մարդկային բոլոր արժանիքները: Նրա մասին միայն կենսագրական գրելը, նշանակում է շատ քիչ բան գրել, այնինչ Պապոյանին կարելի է մի ամբողջ գիրք նվիրել...

Սակայն այստեղ չի կարելի չիշխատակել այն փաստը, որ երկար տարիներ շնորհալի մանկավարժը առանց լրացուցիչ վարձատրման իր տանը վերապատրաստում էր շնորհալի երեխաների, որոնցից շատերը հետագայում ավարտեցին բարձրագույն ուսումնական

հաստատություններ:

Պապոյանի հեղինակությունը դուրս էր եկել մեր գյուղի սահման-ներից և հայտնի էր ողջ շրջանում և հանրապետությունում: Դրա վառ ապացույցն այն փաստն է, որ նա մի քանի տարի անընդմեջ հրավիրվում էր Թբիլիսիի մանկավարժական ինստիտուտում ընդունելության քննություններին մասնակցելու համար որպես անաշառ և փորձառու քննող:

Պապոյանը լավ հայր էր, անփոխարինելի ամուսին, անշահախնդիր ընկեր: Պապոյանը միաժամանակ անգերազանցելի թամադա էր:

Պապոյանը 1948թ. ամուսնանում է Լուսինե (Լուսո) Յակոբյանի հետ և համատեղ կյանքում ունենում են երկու ժառանգ:

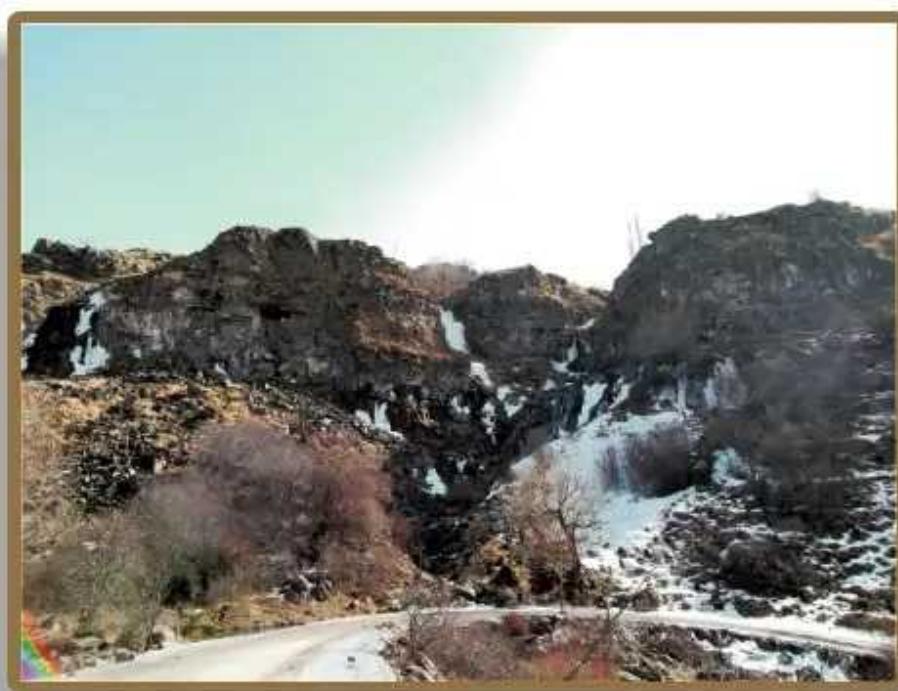
Աղջիկը՝ Ալֆրեդան, ավարտել է Երևանի դեղագործական տեխնիկումը և երկար ժամանակ աշխատել Ախալքալաքի դեղատանը, իսկ տղան՝ Սարգիսը, ավարտել է Կիրովականի մանկավարժական ինստիտուտը և դարձել մանկավարժ:

Խանդոն իր պատմության ընթացքում շատ անվանի մանկավարժներ է ունեցել (հնարավորության սահմաններում նրանց մասին տեղեկություններ կլինեն), սակայն ինչպես մի առիթով իր աշակերտներից մեկը բնորոշեց՝ Պապոյանը մեր ժամանակների խանդոյի մանկավարժության միտքն է, պատիվն ու խիզը, մեր նահապետը:

Պապոյանը ուսուցիչ է եղել ոչ միայն աշակերտների համար, այլև ուղեցույց շատ ու շատ սկսնակ ուսուցիչների:

Եվ մեզ մնում է միայն խանդոյի այսօրվա և վաղվա սկսնակ ուսուցիչներին մաղթել ստեղծագործ աշխատանք և մեր սերունդներին կրթել ու դաստիարակել Պապոյանի նման և նրա ոգով՝ այսինքն Պապոյանավայել...

Գոռ Մանասյան

Զերմըկին քուազըն ու հարող տարածքը

ԱՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒՄ և ՄԵՐՈՋ ԱՏՈՐՈՒՄ

Երբ որ ծնվել ես, չես էլ գիտակցել,
Որ աշխարհ եկար ու կյանք ես մտել.
Ու քանի փոքրիկ, փոքրիկ ես դու դեռ,
Երազմեր չունես, անհոգ ես այնպես,
Որ մեծերը միշտ նախանձել են քեզ...

Մանուկ հասակում, երբ ճանաչում ես
իրերն ու մարդկանց,
Դարձյալ անհոգ ես
Եվ ունես երազ
Որ շուտ մեծանաս, ինքնուրույն դառնաս...

Արդեն պատաճի հասակում
Կյանքն ես հասկանում,
Չարն ու բարին իրարից զատում,
Բայց չես ըմբռնում,
Ինչու են մարդիկ չարացած ապրում,
Երբ որ առերես «լավն» են գովերգում...

Ճետո գալիս է մի ուրիշ շրջան,
Ճոգիդ լցվում է սիրով մի ունայն,
Երազմերիդ աշխարհը դառնում իրական,
Ապրում ես միայն սիրելով մեկին
Ու մեկի համար...

Եվ երբ ծնվում է առաջնեկը քո,
Թվում է, չես սիրի կյանքում ոչ մեկին այդպես,
Ճետո ծնվում են, ծնվում են նորից...
Երջանիկ ես դու, պապիկ ես դառնում
Ու շատ զարմանում
Երբ հասար սրան...
Ու ակամայից վերիիշում ես խոսքերը տատիդ՝
«Իմ ազնիվ բալա, երբ ծնող դառնաս,
Ծնողի դադրը դու նոր կիմանաս...»

Գոռ Մանասյան

Կարոտել եմ ...

Կարոտել եմ մեր Զավախքի
Իմ հայրենի գյուղ Խանդոյին,
Մեր ընդարձակ լայն դաշտերին,
Երկար ու կարծ ճամփաներին,
Հողին, քարին ու պատերին,
Պատերի տակ նստողներին,
Աստղ ու լուսնին և արևին,
Քարքարոտ ու նեղ կածաններին,
Կիրիայի ավերակին, փոքր վանքին,
Զմռան ցրտին, բուք-բորանին,
Գարնան հովին, մաքուր օդին,
Մեր սև հողին, արտ ու ձորին,
Կարոտել եմ, կարոտել եմ...

**Յասոն Բասենցյան
91 տարեկան
ք. Երևան**

Թափարվան գետը Խանդոյի Խանում

Շոգնել եմ օտար ափերից

Շոգնել եմ ես օտար ափերից,
Շոգնել եմ, չեմ կարող ուրիշ տեղ ապրել:
Գուցե իմ սիրտը երբեք չտխրեր,
Եթե հայրենիքիս կարոտը չլիներ:
Ի՞նչ եմ կորցրել օտար ափերում,
Ես չեմ հասկանում ինչո՞ւ եմ այստեղ:
Ուզում եմ գնալ, գնալ այստեղից,
Իմ Զավախքում, իմ տանն ապրել:

Թողինք հեռացանի

Թողինք հեռացանք մենք Խանդո գյուղից,
Դա մեր կամքով չեր, այլ կյանքը ստիպեց,
Աշխարհով մեկ քի՞չ էինք ցրված,
Յիմա առավել ևս շատացանք:
Օտար ճամփեքի խաչմերուկներում
Ուրիշի հողում նոր բույն ենք դնում,
Իսկ մեր հայրենիքը անցյալ է դարձել,
Որքան դժվար է, չեն պատկերացրել
Իմ բազմաչարչար, իմ հեզ ժողովուրդ,
Կարոտն է այրվում մեր երակներում,
Միայն թե հիշենք՝ Զավախք աշխարհում
Խանդոն համբերությանք մեզ է սպասում:

Խսկուիի Հունանի Թումասյան

Էն ո՞ւ մնացին

Ազգիս երգերը կորան, գնացին,
Բառակույտ խոսքերը եկան մնացին,
Իմաստը երգերի զատ-զատ քանդեցին,
-Այդպէ՞ս է պետք,-ոմանք ասացին:

-Ագռավի կռոցը դուրեկան է,-ասին,
Սոխակի դայլայլը՝ ոչ այնքան հարգի,
Չայներ են հանում կչկչան հավի
Իբր երգիչ են, սերուցքն ազգի:

-Դայոց տարազը փալաս է,-ասին,
Անոթ-աբուր բառերի իմաստը փոխեցին,
Մերկությունն իրենց ի ցույց դրեցին,
Աչք-ունքերը գույն-գույն ներկեցին:

Դայության ոգին իսպառ քանդեցին,
-Ազատ ապրելը հարգի է,-ասին:
-Մարմի՞նս իմն է. ինչ կուզեմ, կանե՞մ,
Կայքս շատացմեմ, միայն թե վայելե՞մ:

Եթերը լցվել է անդուր զռոցով.
Ամեն ինչ անում են էն ստակ փողով,
Դանգ ու վանկ չկա, Աստված է վկա,
Անհագ խոսքերի շրջան է իինա:

Մադոյենց Սեթոն տեսավ, զարմացավ,
Իր խռովք հոգով սաստիկ չարացավ:
«Առ - ամոթ չկա»,-ինքն իրեն ասավ,
Ամոլ եզին կուզեն դարձնել կրվան:

Աքլորից՝ թխսկան, գոմեշից՝ մադիան,
Բութ-բորան հողմից կուզեն բուրաստան,
Անհամ խոսքերից էլ ինչ տաղարան,
Շան քամակից՝ անուշ հոտ դուրեկան:

Չկա՝, չի՝ լինի վիրապից մեյդան,
Ուղտին դարձնել խալավոր ջեյրան,
Մասրենու թփից՝ հաստարուն գերան,
Անհանգ տողերից էլ ինչ տաղարան ...

Մեղրակ Խաչատրյան

Օղին ու մարդ

Ասեք, թե ո՞վ օգուտ քաղեց,
Երբ օղուն իր ընկերը արեց,
Ո՞վ կնոջը սիրեց ու տիրեց,
Երբ օղին էր սրտի մեջ:

Ով օղու հետ ճամփա գնաց
Լավ իմացիր, դուրսը մնաց.
Թե անձնական մեքենայով
Կյանքիդ չասես մնաս բարով:

Երբ սիրում ես, մեծարում ես,
Օղուն գրկած համբուրվում ես,
Դույս ես գտնում այդ նենգ օղուց,
Դու շեղվում ես կյանքի ուղուց:

Երբ օղին է ուղեկցողի,
Երգ հուշողի, քնեցնողի,
Դու կարծում ես սավառնում ես,
Երբ զարթնում ես՝ անաչում ես:

Ճարբեցողի ուղին շեղ է,
Անմաքուր է ու փշոտ է,
Ու թե օղուն դու շատ տարվես,
Կնոլորվես, կկործանվես...

Ստեփան Ճակոբյան

Խանդոյի ձորը

ՄԻ ՄԱՐԴՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ԾԻՐԻՆԵԼ ԱՐՏՎԿԸ

Պատմությունս մի խանդոցու մասին է, որը 12 տարեկանում՝ 1918 թվականի գաղթի տարում, Բակուրիանի անտառներում կորցնելով իր հարազատներին, հիսունյոթ տարի անց՝ 1972 թվականին, գտնելով իր եղբայրներին, այցի է գալիս հայրենի գյուղին ու հարազատներին:

Արշակ Հակոբի (Ակո) Շիրինյանը, հորական կողմով լինելով եղբայրը Հարություն, Գրիգոր, Վոլոդյա Շիրինյանների, ծնված 1906 թվականին, գաղթի մարդակեր տարում, 12 տարեկանում, Բակուրիանի անտառներում կորցնելով հարազատներին, հաղթահարելով քազում դժվարություններ, պահպանելով անունն ու ազգանունը, մշակություն անելով հարուստ օսերի մոտ՝ պահպանում է իր գոյությունը:

Լինելով աչքաբաց պատանի՝ հետագայում աշխատում է ինչ-որ հացի փռում: Տիրապետում է հացթուխի մասնագիտությանը: Որոշ ժամանակ անց ձեռք է բերում համբավ ու փառք, դառնում հայտնի անուն Բակուրիանի ողջ տարածաշրջանում «Փռնջի Արշակ» անվամբ: Տարիներ անց նա տեղափոխվում է Արխազիա և բնակություն հաստատում Գագրա քաղաքում: Երբ սկսվում է Հայրենական Մեծ պատերազմը, նրան հնարավորություն է ընձեռվում աշխատել իր մասնագիտությամբ, որի արդյունքում ստացել է քազմաթիվ շնորհակալագրեր, պատվոգրեր ու մեղալներ ռազմաճակատի գլխավոր շտաբի կողմից:

Հայի ճակատագիր. 1915 թվականի Մեծ եղեռնից փրկված մի որբուի Սոնա անունով, որը, եղար տարիներ ապրելով Լենինականում, իր կյանքի ընկեր է ընտրում 1918 թվականի գաղթը տեսած խանդոցի Արշակին: Ամուսնական համատեղ կյանքում նրանք ունեցել են վեց երեխա՝ 3 արու զավակ և 3 դուստր: Տարիներ անց, 1972 թվականին, «Սովետական Վրաստան» թերթը իր հերթական համարներից մեկում լույս է ընծայում մի ակնարկ-հոդված նվիրված «Փռնջի Արշակին» լուսանկարի հետ միասին, որը վերաբերվում էր նրա ապրած տարիներին, մասնակցությանը Հայրենական Մեծ պատերազմին և տվյալ ժամանակաշրջանին: Գյուղում տարեցները գիտեին նրա մասին, բայց համարել են անհետ կորած, իսկ եղբայրները, ծնված Շիրինյան Հակոբի (Ագոյի) երկորդ կնոջից, լսել են նրա մասին: Եվ 57 տարի անց տեղի է ունենում նրանց հանդիպումը: Գյուղում 12-ամյա Արշակը, որը տեսել էր 1918 թվականի գաղթն ու սովոր, կոտորածն ու սառած մարդկային մարմինները, արդեն տարիքն առած մարդ էր:

Ողջագուրանքից հետո նրա առաջին հարցը լինում է՝ արդյո՞ք ողջ է Մըթինենց Գրիշը՝ իր մանկության ընկերը, որի հետ ոչ միայն վեգ է խաղացել, այլև օրերով թափառել են Մըթինենց բոստանի հարակից տարածքներում: Իջել են ձորն ի վար Նընըին բախչան: Այնուհետև, այցելել է իր հայրական արդեն փլվածքների վերածված տունը: Համբուրել է շեմը

ու ծնկաչոք մտնելով իր երբեմնի տունը, մի ամբողջ գիշեր մնացել է թռնրատանը:

Անհողդող մնալով գյուղացիների և եղբայրների հորդորխնդրանքներին, որ գնան նստեն եղբայրների նորակառուց տանը մի պատառ հաց ճաշակելու՝ նա մերժում է: Իր հերթին խնդրում է, եթե ինարավոր է իրեն տալ մի բուռ «վազնաթ» (ժաժիկ) ու մի փունջ դաղձ և մի պատառ հաց, որ ինքը այդ բուլորը ճաշակի այն տանը, որտեղ ծնվել է: Եղբայրները կատարում են նրա խնդրանքը:

Կարոտախտով տառապող հոպարս մահացել է 1996 թվականին 90 տարեկան հասակում՝ գյուղի կարոտը սրտում:

Ալվարդ Շիրինյան-Եղիկյան

ՊԱՊՈՅԱՆ ՍԵՂՐԱԿ ՀՈՎԱՍԱՓԻ

Ծնվել է 1923թ. մարտի 5.ին:

1948 թվականին գյուղի միջնակարգ դպրոցը գերազանց ավարտելուց հետո ընդունվել է Թքիլիսիի պետական համալսարանի տնտեսագիտական ֆակուլտետը, որը փայլուն ավարտել է 1953 թվականին: Ամուսնացել է, ունեցել երեք դուստր:

Մոտ 40 տարի աշխատել ու ծառայել է իր հայրենի Զավախքում որպես հնուտ ու բազմափորձ մասնագետ: 1971թ ընդունվել է գյուղատնտեսական էկոնոմիկայի գիտահետազոտական ինստիտուտի ասպիրանտուրան և 1977թ.-ին պաշտպանել է տնտեսագիտական գիտությունների թեկնածուական գիտական աստիճան:

Հմուտ տնտեսագետը տարբեր պաշտոններ է զբաղեցրել գյուղատնտեսության ոլորտում, որի համար էլ Սեղրակ Պապոյանը 1978 թ. ստացել է Վրաստանի վաստակավոր հաշվապահի կոչում:

Մահացել է 1994 թ.-ին:

ՍԱՐԱՐՅԱՆ ՄԱԹԵՎՈՍ ՄԻՍԱԿԻ

*Մարդի իր արած գործոց նայելիք է հյանքի
վ. Շեմսեն*

Հետևելով վերը նշված արտահայտությանը՝ որոշեցի այն դարձնել բնաբանը գրվելիք նյութի:

Ծնվել է 1940 թ. կոլտնտեսականի ընտանիքում, սովորել է տեղի միջնակարգ դպրոցը, ավարտել է այն 1957-1958 ուսումնական տարում, մեկնել բանակ՝ ծառայության: Ծառայողական պարտականությունները կատարելուց հետո, վերադարձնալով հայրենի բնօրրանը, ուսումնատենչ խանդոցին ընդունվում է Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտի այգեգործության ֆակուլտետի հեռակա բաժինը: Ավարտել է 1970 թ.: 1968 թ-ից աշխատանքի է անցել կոլտնտեսությունում որպես դաշտավարական բոհզադի բոհզադավար, միաժամանակ 1972 թ-ից ընտրվել է կոլտնտեսության կուսկոմի քարտուղար: 1975 թ. դեկտեմբերին նշանակվել է տնտեսության նախագահ:

Ահա և այն աստեղային ժամանակաշրջանը ուր բուռն վերելք ապնեց գյուղի կոլտնտեսությունը, Երևացին նորանշանակ նախագահի կազմակերպչական մեծ շնորհըն ու կարողությունները: Տնտեսությունը զարգացավ բազմակողմանիորեն, կառուցվեցին տիպային անասնագոմեր, պահեստներ, շրջանում առաջինը գյուղում բացվեց մսուր-մանկապարտեզ:

Սահարյանը ոչ միայն կոլտնտեսության նախագահ էր, նա միաժամանակ շրջկոմի բյուրոյի անդամ էր: Սիրված մարդ էր, թե շրջապատի, թե՝ վերադասների կողմից:

1980-85 թթ. ընտրվել է Վրաստանի տասներորդ գումարման գեռագույն խորհրդի պատգամավոր: Պարզեատրվել է աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով: 1988 թ. որպես բազմակողմանիորեն զարգացած մասնագետի Վրաստանի կոմկուսի կենտկոմի բյուրոն միաձայն որոշում է ընդունում Մաթևոս Միսակի Սահարյանին նշանակել Ախալքալաքի շրջանի ագրոարդյունաբերական միավորման նախագահ (ՇԱԱՄ): Բնատուր տաղանդի տեր խանդոցի մասնագետը իր աշխատանքային պաթոսով աչքի էր ընկնում ոչ միայն շրջանում, այլև ողջ Վրաստանում: Նա ՇԱԱՄ-ում աշխատել է մինչև 1991 թվականը:

Որոշ ժամանակ անց փորձառու մասնագետը տեղափոխվում է այլ աշխատանքի՝ շրջանային հողբաժնում որպես վարիչ: Իհարկե, եղել են և ուրիշ առաջարկներ այլ շրջաններում ավելի պատասխանատու պաշտոններում աշխատելու համար, բայց նա քաղաքավարությամբ մերժել է: Մնացել է գյուղում՝ իր նպաստը բերելով գյուղական խորհրդի աշխատանքներին: Այժմ էլ նախկին վաստակաշատ նախագահը ապրում է հայրենի բնօրրանում՝ իր մտքում մտապահելով խոսքերը բանաստեղծի...

**ԱԽՐ ԵՒ ԻՆՉՈՒ՞Ս ՎԱՐ ԿԱՆԱԾ ՁԵԱՅ,
ԱԽՐ ԵՒ ԻՆՉՈՒ՞Ս ՈՐԻՇ ՏԱՂ ԾԵԱԾ,
ԱԽՐ ՈՐԻՇ ՏԱՂ.**

**ԻԾ ԱՇԽԱՐԴ ԻԾ ԱՇԽԱՐԻԱ ԱԿՅՈՂ
ՄԱՆԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀԿԱ...**

Սեղրակ Խաչատրյան

Խանդոյի կոլտնտեսության նոր պահեստները

նրանից տուժողը խմբի անդամ էր, ուսանող, թե սովորական ջավախքից:

Մանկավարժական ինստիտուտն ավարտելուց հետո գործույթել է ք. Աշտարակ որպես մանկավարժ: 1979 թ. տեղափոխվել է Իժևսկ, աշխատել է ԻժՍՎԱԾ գործարանում որպես փոխտնօրեն:

Ռ. Մելիքյանը ծավալուն աշխատանք է կատարել Իժևսկի հայ համայնքի կազմավորման և գործունեության համար, 2002-ին ընտրվել է համայնքապետ:

Սկսած 2002թ-ից Իժևսկի հայկական համայնքը դառնում է ավելի կազմակերպված, մեծ աշխատանքներ են տարվում համայնքի կիրակնօրյա հայկական դպրոցի խնդիրների լուծման համար: Ամենակարևոր խնդիրներից մեկը դպրոցը հայկական գրքերով ապահովելն էր: Այդ կարևոր հարցը լուծվում է Ռ. Մելիքյանի անմիջական մասնակցությամբ: Հանդիպելով Հայաստանի հանրապետության համապատասխան պետական այրերի հետ, բացառության կարգով դպրոցի բոլոր դասարանների համար հատկացվում է համապատասխան դասագրքեր:

Ռ. Մելիքյանը նախաձեռնում է Իժևսկում ունենալ պետականութեն հաստատված հայկական գերեզմանոց: Աշխատանքները կատարում էր շատ արագ, առանց ժամանակ կորցնելու: Այդ նախաձեռնու-

Ծնվել է 1947թ., ուսուցչի ընտանիքում: Ավարտել է գյուղի միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել Երևանի մանկավարժական ինստիտուտի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետը, որը ավարտել է 1970թ.:

Ուսանողական տարիներին Ռ. Մելիքյանը եղել է շատ ակտիվ, եղել է Զեյթունի ուսանողական հանրակացարանների 5-րդ և 6-րդ մասնաշենքերի ուսանողական խորհուրդների նախագահը, 5-րդ մասնաշենքի ընթերցարահի ղեկավարը: Այդ տարներին առաջինը համախմբել է ջավախքի ուսանողներին և ստեղծել ուժեղ թիմ, որը օգնում էր յուրաքանչյուր ուսանողի՝ լինել ուժեղ և պաշտպանված:

Երբ մեկին նեղացնում էին, ապա ամբողջ խումբը ոտքի էր կանգնում, անկախ

թյունն իրականություն է դառնում: Իժևսկի քաղաքապետարանի և կադաստրի կողմից հաստատված փաստաթղթերը ստանալուց մի քանի օր անց, 2003 թ. սեպտեմբերին Ռ. Մելիքյանը դառնում է ավտովթարի զոհ: Առաջինը իր իսկ ստեղծած գերեզմանոցում թաղվում է հենց ինքը՝ Ռ. Մելիքյանը: Հիմա, երբ հայացք ես գցում ենտ, թվում է, թե իրեն հայտնի էր, կամ մեկը արագացնում էր գերեզմանոցի օրինականության հաստատումը, որպեսզի ինքը թաղվեր հայկական գերեզմանոցում:

Իժևսկի կիրակնօրյա հայկական դպրոցը անվանակոչվում է Ռ. Մելիքյանի անունով:

Մելիքյանի ընտանիքը այսօր ևս հոգ է տանում դպրոցի խնդիրների մասին: Մելիքյանի այրին մի քանի անգամ սահմանել է գումարային մրցանակ դպրոցի առաջատար աշակերտների համար: Զավակները կազմակերպում են դպրոցի ուսուցիչների վերապատրաստումը հայրենիքում, հոգալով բոլոր ծախսերը և դպրոցն ապահովում նոր դասագրքերով:

Սերգո (Լորիկ) Մելիքյան

Սըրբը

ՄԵՎԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՐՔ ԽՎԱՊԻՇՈՒՄ

ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ ԿԵՆԵՐԱ ԲԱԳՐԱՏԻ
08.12.1996 թ.

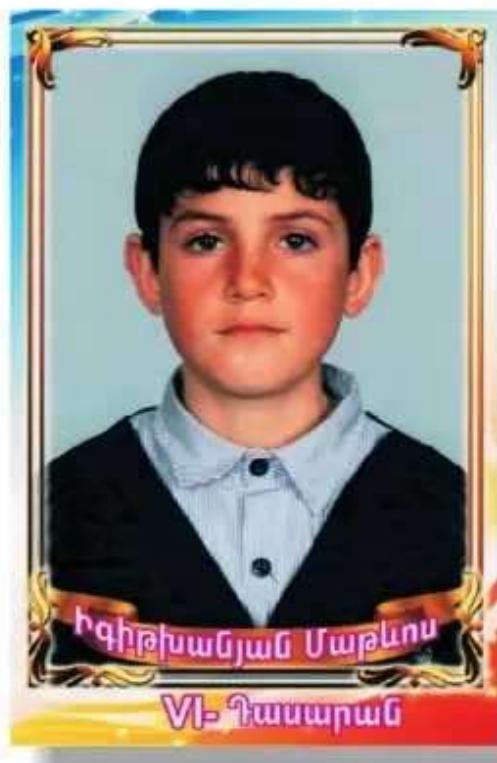
Սովորում է «Զավախք» ժողովրդական անսամբլում» որպես մե-
ներգչուհի:

Խմբի ղեկավար՝ Ալիկ Քսպոյան:

Մասնակցել է տարբեր մրցույթների: «Զավախքի գարուն» IV փա-
ռատոնի ժամանակ արժանացել է «գրանադի» մրցանակի: Մաս-
նակցել է նաև «Իմ Հայաստան», «Մեկ ազգ, մեկ մշակույթ» և «Բազե»
փառատոններին:

ԻԳԻԹԻԱՆՅԱՆ ՄԱԹԵՎՈՍ ԱՐԱՐԱՏԻ

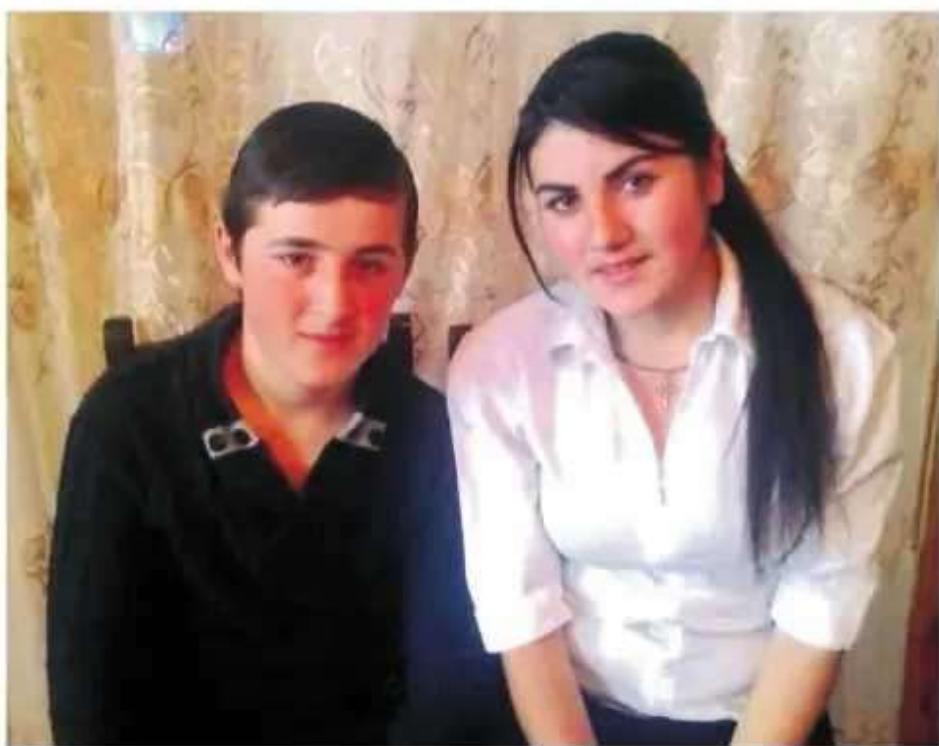
25.10.2000 թ.

Սովորում է Ախալքալաքի Աշուղ Ալիկի երաժշտական խմբում:

**ՍՊԵՐՁՅԱՆ ՄԱՍԻԿՈՆ
ՎԱՆՈՒԾԻ (ՎԱԼԵՐ)**
2000 թ.

**ՍՊԵՐՁՅԱՆ ՕՖԵԼՅԱ
ՎԱՍԻԼԻ (ՎԱՆԻԿ)**
1997 թ.

Սովորում են Ախալքալաքի աշուղական դպրոցում:

ՄԱՐԴՎԱԿԱԳ ԽԱՆՈՒՅԻ ՓՈՐԻՒԿ ԾԻԼԵՐԸ

ԹՈՐՈՍՅԱՆ ԴԱՎԻԹ (ԾՈԹԱՅԻ) ԳԵՎՈՐԳԻ

Դավիթը ծնվել է 1999 թվականին Ալթայի երկրամասի Զմերնոգորսկ քաղաքում: Այժմ ապրում և սովորում է Կեմերով քաղաքում: Մարզական կյանքը նրան իրապուրել է դեռևս դպրոցի առաջին դասարանից: Մարզվում էր ավագ եղբոր՝ Կարենի հետ հոկեյի բակային մարզադաշտում: Սակայն Դավիթի նախասիրությունն այլ էր: 4-րդ դասարանում էր, երբ առաջին անգամ հաճախեց օլիմպիադական ռեգերվներ սպորտային դպրոցի հեծանվավագքի մարզային պարագունքներին: Ընդամենը երեք տարվա ընթացքում Դավիթն իր հաշվին գրանցեց երկու տասնյակից ավելի, երկրամասային և սիրիրյան ռեգիոնի հեծանվավագքի տարրեր առաջնությունների հաղթողի մենաշնորհը, որի համար էլ արժանացել է Կեմերովոյի երկրամասի ղեկավար Անան Տուլենի գովասանագրին: Դավիթի համար արգասարեր եղավ 2013 թվականը: Նախ սեպտեմբերի սկզբներին Սարանսկում անցկացված Ռուսաստանի հեծանվորդային սպորտի ֆեդերացիայի առաջնությունում Դավիթը նվաճեց արծաթը, իսկ Ռուսաստանի դաշնության սպորտի մինիստրության, հեծանվորդային սպորտի ֆեդերացիայի համատեղ առաջնությունում, որն անցկացվեց սեպտեմբերի վերջերին Կրասնոդարի երկրամասի Անապա քաղաքում, գրավեց առաջին հորիզոնականը՝ իր տեղն ապահովելով Ռուսաստանի դաշնության հեծանվավագքի պատանեական հավաքականի կազմում, ուր և շարունակում է մարզվել: Հուսով ենք Դավիթը մեզ կուրախացնի իր նորանոր հաղթանակներով:

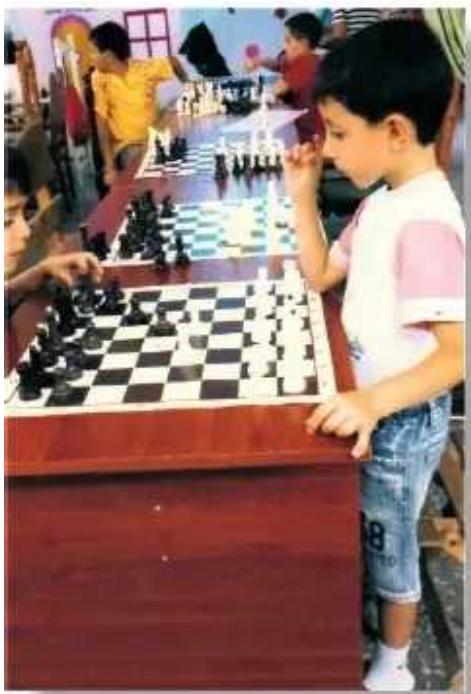
Դավիթը ծնվել է 1999 թվականին Ալթայի երկրամասի Զմերնոգորսկ քաղաքում: Այժմ ապրում և սովորում է Կեմերով քաղաքում: Մարզական կյանքը նրան իրապուրել է դեռևս դպրոցի առաջին դասարանից: Մարզվում էր ավագ եղբոր՝ Կարենի հետ հոկեյի բակային մարզադաշտում: Սակայն Դավիթի նախասիրությունն այլ էր: 4-րդ դասարանում էր, երբ առաջին անգամ հաճախեց օլիմպիադական ռեգերվներ սպորտային դպրոցի հեծանվավագքի մարզային պարագունքներին: Ընդամենը երեք տարվա ընթացքում Դավիթն իր հաշվին գրանցեց երկու տասնյակից ավելի, երկրամասային և սիրիրյան ռեգիոնի հեծանվավագքի տարրեր առաջնությունների հաղթողի մենաշնորհը, որի համար էլ արժանացել է Կեմերովոյի երկրամասի ղեկավար Անան Տուլենի գովասանագրին: Դավիթի համար արգասարեր եղավ 2013 թվականը: Նախ սեպտեմբերի սկզբներին Սարանսկում անցկացված Ռուսաստանի հեծանվորդային սպորտի ֆեդերացիայի առաջնությունում Դավիթը նվաճեց արծաթը, իսկ Ռուսաստանի դաշնության սպորտի մինիստրության, հեծանվորդային սպորտի ֆեդերացիայի համատեղ առաջնությունում, որն անցկացվեց սեպտեմբերի վերջերին Կրասնոդարի երկրամասի Անապա քաղաքում, գրավեց առաջին հորիզոնականը՝ իր տեղն ապահովելով Ռուսաստանի դաշնության հեծանվավագքի պատանեական հավաքականի կազմում, ուր և շարունակում է մարզվել: Հուսով ենք Դավիթը մեզ կուրախացնի իր նորանոր հաղթանակներով:

ՆՈՒՐԻՊԱՆՅԱՎԸ ՍԱՐԿՈՍ ԱՐԱՄԻՆԻ

ՍՊԵՐՁՅԱՆ ԵՐԻԿ ԿԱՐԱՊԵՏԻ

Ծնվել է 2005 թ-ին: Սովորում է Գուրգեն Մահարու անվան 176 դպրոցում III դ.:

Աջափնյակի շախմատի դպրոցի սան է: 2013 թ-ին լրացրել է III կարգը:

Ծնվել է 1999 թվականին: 2009 թվականից մարզվում է կիդորյու կարատե սպորտաձևով: Հայաստանի Դանրապետության կիդորյու կարատեի հավաքականի կազմում դարձել է Բարումիում, Թբիլիսիում և Երևանում կայացած - միջազգային մրցումների հաղթող:

ԱԼԱԳՈՒԼՅԱՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՍԱՍԻՆԻ

Ծնվել է 2003 թվականին: Հաճախում է Արովյան քաղաքի կարատե-դոկ մարզային դպրոցը: Կարճժամանակահատվածում աչքի է ընկել մարզական բարձր առաջադիմությամբ: 2013 թվականի գարնանը մասնակցել է կարատե-դոկ Հայաստանի առաջնությանը և պարզեատրվել է բրոնզե մեդալով: Խոսկ Նույն թվականի աշնանը դարձել է կարատե-դոկ միջազգային մրցաշարի բրոնզե մրցանակակիր:

ԱԼԱԳՈՒԼՅԱՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ

ՀՀ առաջնության բրոնզե մեդալակիր:
Միջազգային առաջնության բրոնզե մեդալակիր
7-րդ կու.

ոՉ ոք ԶԻ ՄՈՒԱԿԵԼ ոՉԻՆՉ ԶԻ ՄՈՒԱԿԵԼ

ԹՈՐՈՍՅԱՆ ՎԱՐԻՍԱԿ ԲԱՐԴՈՒՐԻՄԵՂԻ

Ծնվել է 1920 թվականին քարագործ գյուղացու ընտանիքում: Խանդոյում ոչ լոիկ միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո Վաղինակը ուսումը շարունակել է Ախալքալաքի մանկավարժական ուսումնարանում, որն էլ գերազանց ավարտելով՝ ուսուցիչ է աշխատել Ախալքալաքի մի շարք գյուղերում: Եղել է Սուլդայի դպրոցի տնօրենը: 1939 թվականին Վաղինակը զորակոչվել է սովետական բանակ, որտեղ սպայական դասընթացներին մասնակցելով՝ ստացել է ավագ սպայի կոչում, եղել է գումարտակի հրամանատար:

Վաղինակը մասնակցել է Հայրենական Մեծ պատերազմին: Արիության համար պարզեատրվել է բազմաթիվ շքանշաններով: Նրա փոքր եղբայր Պետյա Թորոսյանը խնամքով պահել է պատերազմի դաշտից Վաղինակի գրած նամակներից երկուսը, որոնք գրված են մեշուկի թղթի վրա: Նամակների բովանդակությունը հետաքրքիր է ու լավատեսական: 1942 թվականին ծնողներին հասցեագրված նամակում Վաղինակը հույս է հայտնել, որ իրենք տրամադրված են մարտականորեն և հաղթելու են թշնամուն: Ահա մի հատված այդ նամակից. «Սիրելի ծնողներ, մենք իհմա գտնվում ենք ռազմաճակատում: Ես մինչև իհմա սաղ ու սալամաթ եմ: Եթե ողջ էլ չմնամ կմեռնեմ իմ հայրենիքի համար, ինչպես մահացան իմ ընկերները: Մենք կրվում ենք զօր ու գիշեր: Եղանք այն գյուղերում, որոնք գրավել եր գերմանացին, համարյագյուղերում ոչինչ չեր մնացել, ամեն ինչ վառվել եր ու վերածվել աղբակույտերի: Բարեներս ձեզ՝ բոլորիդ: Բարես իիշեցուք նաև Ա-ին...»:

Ըստ երևույթին Ա-ն Վաղինակի սիրած աղջիկն է, քանի որ նա ամուսնացած չէր: Փշրվեցին նրա բոլոր երազանքները: 1943 թվականից հետո Վաղինակի ծնողները այլևս նամակ չեն ստացել: Նա զոհվել էր թե՛ մարտերից մեկում:

**Վարդ Ղանիելյան
Աշիկ Թորոսյան**

ԹՈՐՈՍՅԱՆ ԱԾԻԿ ՍԱՐԳՍԻ

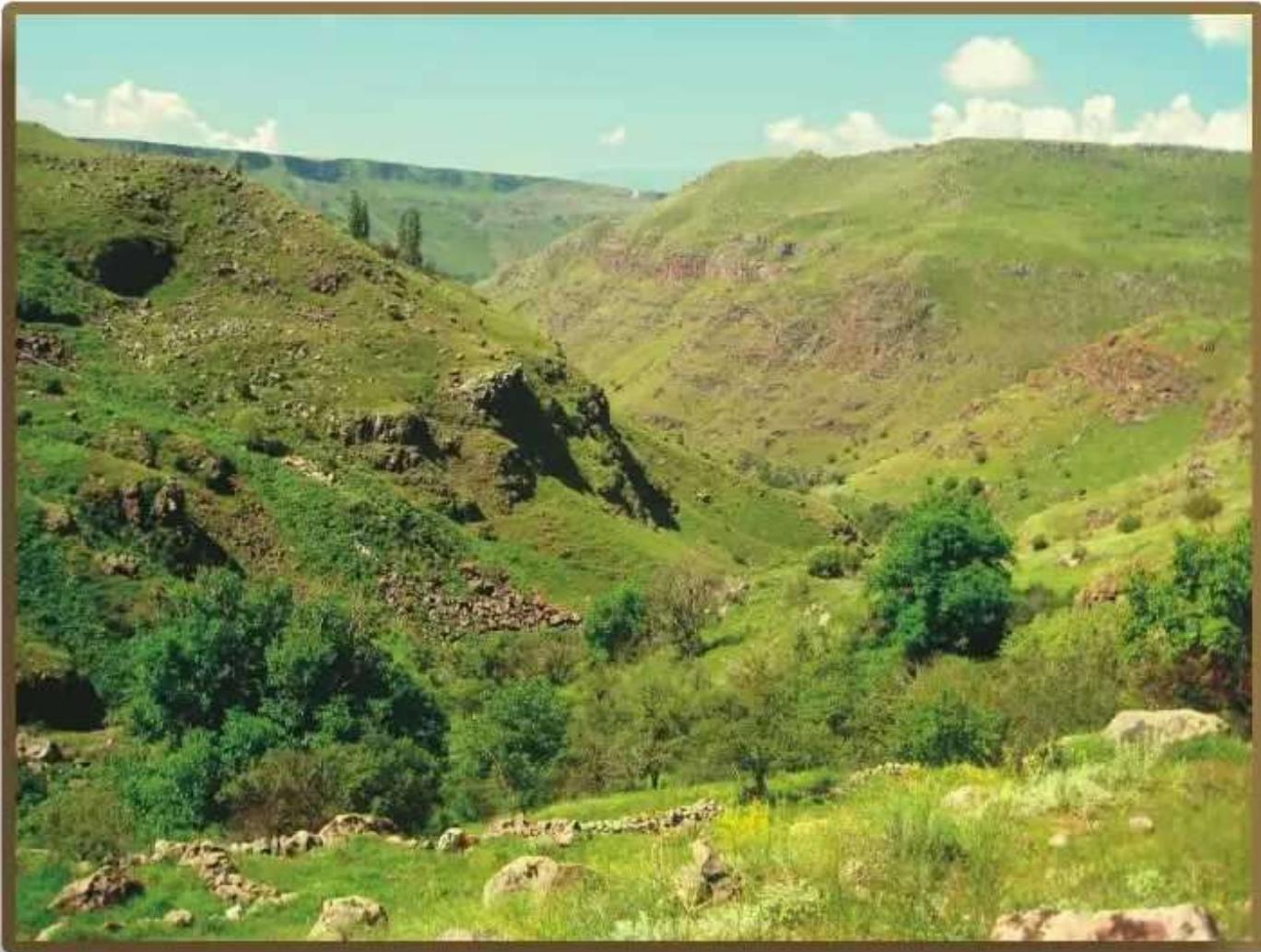

Խանդոցի Թորոսյան Սարգիսի և Եղիսաբեթի ավանդապահ ընտանիքի առաջնեկն էր Աշիկը: Ծնվել է 1913 թվականին, մանկուց ճաշակել է դարասկզբին մեր ժողովրդին բաժին ընկած բոլոր դժվարություններն ու զրկանքները: 1918 թվականին թուրքական յաթաղանից փրկվելու համար ընտանիքի հետ նա էլ անցավ գաղթի տառապալից ճանապարհը: Այնուհետև վերադարձ թալանված ու կիսավեր հայրենի գյուղ, կիսաքաղց ու անապահով կյանքի դժվարին տարիներ: Միայն Վրաստանի խորհրդայնացումից հետո վերացավ թուրքերի կողմից ֆիզիկական բնաշնչման վտանգը: Խանդոյում, ինչպես և Զավախքում, հողագործը վերադարձավ իր ավանդական աշխատանքին: Իր հասակակիցների հետ Ա. Թորոսյանը հաճախեց գյուղի նորաբաց ոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցը, այնուհետև ուսումը շարունակեց Բարալեթի միջնակարգ դպրոցում: Այնուհետև կոմերիտմիության շարքերը անդամագրված երիտասարդի համար սկսվում է նոր կյանքի կերտման պայքարի տարիները: 30-ական թվականներին հատկապես կարևորվում էր անգրագիտության վերացման ու տեղերում մշակույթային կյանքի զարգացման, կառավարական ծրագրերի իրականացումը: Դպրոցը բարձր առաջադիմությամբ և ավարտած երիտասարդը լավ էր հասկանում, որ առանց մարդկանց չկրթելու, հնարավոր չէ նոր կյանք կառուցել: 1934 թվականից նրան է վստահվում գյուղում խրճիթ-ընթերցարահի վարիչի պարտականությունը: Բարեհամբույր ու կիրթ երիտասարդը կարծ ժամանակամիջոցում շահում է համագյուղացիների սերն ու հարգանքը, նրա կազմակերպչական աշխատանքի շնորհիվ ընթերցարանը դարձավ գյուղի կրթամշակութային կյանքի կենտրոնը: Սպորտային բազմաթիվ մրցույթները, թատերական ներկայացումները, կոլեկտիվ ընթերցումները, հայկական երգի ու երաժշտության երեկոները, հետաքրքիր էին դարձնում հողի աշխատավորի առօրյան: Սակայն վրա հասած Շայրենական պատերազմը փշրեց երիտասարդ Աշիկի ծգտումներն ու երազանքները: Նա տանը թողնելով կնոջն ու նորածին երեխաներին՝ առաջին կամավորների շարքում մեկնեց ռազմաճակատ, պաշտպանելու հայրենիքը: Մասնակցել է Ղրիմի և Հյուսիսային Կովկասի համար

խեցության մասին պատմությունը և առաջին աշխատավոր առօրյանը: Աշիկը մասնակցեց առաջին աշխատանքի շնորհիվ ընթերցարանը դարձավ գյուղի կրթամշակութային կյանքի կենտրոնը: Սպորտային բազմաթիվ մրցույթները, թատերական ներկայացումները, կոլեկտիվ ընթերցումները, հայկական երգի ու երաժշտության երեկոները, հետաքրքիր էին դարձնում հողի աշխատավորի առօրյան: Սակայն վրա հասած Շայրենական պատերազմը փշրեց երիտասարդ Աշիկի ծգտումներն ու երազանքները: Նա տանը թողնելով կնոջն ու նորածին երեխաներին՝ առաջին կամավորների շարքում մեկնեց ռազմաճակատ, պաշտպանելու հայրենիքը: Մասնակցել է Ղրիմի և Հյուսիսային Կովկասի համար

մղվող մարտերին: Վերջին տեղեկությունը նրանից ստացել էն 1942 թվականին, որից հետո ծնողները նրանից լուր չեն ստանում: Բայց Եղիսաբեթ տատիկը մինչև կյանքի վերջն էլ չեր կորցրել որդիների վերադարձի հույսը: Մյուս որդուց՝ Մամիկոնից, որը կռվում էր Լենինգրադյան ռազմաճակատում, ավելի վաղ էին դադարել նամակներ ստանալ:

Վարդ Ղանիելյան Աշիկ Թորոսյան

Մեր ծորը

ՖՈՏՈՎՐԴԻԿ

ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԶԱՅԵՐ

ՆԵՍԵՆ ԳԱՐԹԻ ՏԱՐՈՒՄ

Պատմություն Զանան տատի և նրա որդի Սիմոնի մասին

1918 թվականի արհավիրքի տարում խանդոցիները նույնպես թողին տուն ու տեղ, հեռացան հայրենի գյուղից, որոնց թվում և մերոնք Ավետիսյանների գերդաստանը:

Սկզբում գաղթյալները ուղղություն են վերցրել և շարժվել իրենց երբեմնի ամառային յայլան, որը կոչվել է Կճանլու: Միառժամանակ ապրել ու գոյատևել են այնտեղ:

Թուրքական զորքը և տեղի թուրք ելուզակները այստեղ էլ են հասել: Խանդոցիներին մնում էր ապաստան փնտրել Բակուրիանի ծմակուտ ու խոնավ անտառներում, ուր ժամանակավորապես բնակություն էր հաստատել Ախալքալաքի շրջանի հայ ազգաքնակչությունը:

Ահա այդ ժամանակ էր, որ Միսակ հայրս իր ծնողների՝ տատիս և յոթ քույր եղբայրների հետ միասին, հասնում են Բակուրիան: Չնայած գարնան վերջին ամսին էր, բայց թափուտ անտառը ծածկված է եղել ծյան հաստ ծածկութով: Եվ այստեղ էլ սկսվում է մերոնց «Ողիսականի» պատմությունը, ինչը պատմել է Վարդանուշ հորաքույրս՝ ծնված 1906 թվականին:

Երբ մերոնք հասնում են Կճանլու յայլան, պապիս՝ Սիմոն Ավետիսյանի ծին պայտելու կարիք է զգում: Երկար մտորելուց հետո, մոր հսկողությանն է հանձնում կնօքը Նունո Թորոսյանին, որը Ըղըմոնց ազգությունից էր, և երեխաներին ու ինքը իջնում է Բակուրիան՝ ծին պայտել տալու: Սիմոնի գնալուց հետո՝ քիչ անց, լսվում է խառնիխուրն կրակոցների ծայներ, որը գալիս էր Դամալա գյուղից վերև գտնվող կիսաանտառածածկ հանդամասից: Գաղթականները, հապշտապ հավաքելով իրենց ունեցած-չունեցածը, շարժվել են Բակուրիանի անտառապատ տարածքների խորքերը՝ ապաստան փնտրելով այնտեղ:

Շփոթության մեջ գտնվող Նունո տատս չի կարողացել որոշում կայացնել, քանի որ նրա սկեսուր Զանանը, կտրականապես դեմ էր իրենց շարժվելուն՝ պատճառաբանելով որդու բացակայությունը...

- Տորի մանչս չքա, մենք հեչ մե տեղըմա չենք էրթա:

Այնուամենայնիվ, Նունո տատիս հերանց (Ըղըմոնց) տարեց ալեհեր ծերունի Գեղրգի հրահանգով ու օգնությամբ լծելով սայլերը՝ շարժվում են Բակուրիանի ուղղությամբ, ուր թափուտ ու խիտ անտառն էր: Զանան մեծ տատս մնում է սպասելու իր որդուն, իսկ որդին՝ Սիմոնը, չկար ու չկար: Մենակ մնալով որդեկորույս մայրը ահը սրտում սպասել է որդուն, այնինչ կրակոցների ծայները լսվել են ավելի մոտիկից: Անհօնուվ իր բախտը, որդուն թողնելով Աստծո հույսին՝ շարժվել է առաջ այն ուղղությամբ, ինչ ուղղությամբ շարժվել էին հարազատներն ու խանդոցի-

Ները: Ահագին ժամանակ քայլելուց հետո ճանապարհի եզրին, որը պատված է եղել խիտ թփուտներով, տեսնում է հինգից վեց տարեկան մի երեխայի՝ լացակումած դեմքով ու վախվորած հայացքով: Փոքրիկը տեսնելով օտար կնոջը, օգնություն է խնդրում նրանից, իսկ խառնի-խուռն կրակոցները լսվում էին ավելի մոտիկից:

Զանան տատս, իր հետ վերցնելով երեխային, շարունակում է ճանապարհը՝ նրան փրկելով վերահաս վտանգից: Որոշ ժամանակ քայլելուց հետո նկատում է, որ երեխան օրորվում է: Երբ փորձում է հարցուփորձով իմանալ, թե ինչ է պատահել, հանկարծ, լսվում է մի կնոջ աղիողորմ լացի ձայն: Այն լսվելիս է եղել մացառուտ թփուտների միջից: Վախը սրտում, երեսը խաչակնքելով, Զանան տատը գնում է ձայնի ուղղությամբ և ականատես է լինում հետևյալ պատկերին. ծննդաբերող կինը ձեռները պարզած առ Աստված՝ աղերսում է իր մահը: Զանան տատս օգնության է հասնում նրան՝ ասելով.

- Մի՝ վախենա, բալա ջան, իիմի ես քեզ կօգնեմ:

Ծննդաբերող կինը, տեսնելով մանկան ձեռը բռնած Զանան տատիս, ձեռները պարզելով երկինք՝ դիմում է Աստծուն.

- Ես մահս էի ուզում, ոչ թե փրկությունս...

Տատս, սաստելով նրան, անցնում է գործի: Օգնում է ծննդաբերող կնոջը, և կինը ծննդաբերում է: Մեկն էր, իիմա չորսով էին. «Աստված մեզ օգնական», - ինքն իրեն մրմնջացել է տատս և մի կերպ շարունակել են ճանապարհը:

Բախտի չար կատակ, թե դիպված իինգ-վեց տարեկան երեխան օրորվելով ընկնում է խաշամով պատված ճանապարհի վրա՝ զոհ դառնալով թուրքերի կողմից արձակած գնդակին: Զանան տատս լացելով, ոչ թե հողին է հանձնում մահացածի դին, այլ այն ծածկում է չոր խաշամով ու մացառներով, և շարունակում են իրենց ճանապարհը: Վերջապես հասնում են գաղթականների քարավանին, և այստեղ ականատես է լինում հետևյալ պատկերին. որդին՝ Սիմոնը, ամեն կերպ ձգտում էր դուրս գալ իրեն ուժով պահող մարդկանց ձեռքերից գոռում-գոչումով դիմելով իրեն պահողներին, որ իրեն բաց թողնեն, որ ինքը գնա մորը փնտրելու, փրկելու նրան թուրքի ձեռքն ընկնելուց: Եվ հանկարծ նկատում է մորը օտար մի կնոջ հետ, որը գրկել էր քրչերով պատված նորածին երեխային:

Մայրը գտնում է որդուն, որդին՝ իր մորը: Տեղահանված գաղթականության հոծ բազմություն, ով ինչպես կարող էր կառուցում է ժամանակավոր փոքր հոլիկ-տնակներ՝ պատսպարվելու համար: Սակայն, խոլերիան, սովը տարբեր հիվանդությունների համաճարակը կատարում են իրենց սև գործը՝ մահվան դատապարտելով շատ շատերին:

1918 թվականի աշնանը, երբ թույլատրվում է գաղթականությանը վերադառնալու իրենց բնակավայրերը, շատերի հետ իրենց տունդարձի ճամփան են բռնում նաև մերոնք:

Խանդոցի գաղթականները հասնելով իրենց գյուղին հարող

Վարդսցիսա կոչվող սարալանջին՝ որոշում են միանգամից չմտնել գյուղ, այլ մարդ ուղարկել ստուգել գյուղի վիճակը՝ արդյոք գյուղում թուրքեր կան, թե ոչ։ Այդ խմբի մեջ էր նաև Սիմոն պապիս ավագ որդի Սեղրակը։ Երբ խումբը մոտենում է գյուղին, Սեղրակն իր ձիով, առաջ անցնելով խմբից, փոքր ծորի միջով ընդհուած մոտենում է իրենց թաղին։ Զին պատսպարելով ծորում՝ ինքը շարժվում է առաջ։ Յասնելով Վանքի աղբյուրին՝ նկատում է մարդկային կերպարանք, որը իր կազմվածքով և տեսքով նման էր իրենց երբեմնի «թուրք դոստին» (բարեկամին)։ Թուրքն էլ իր հերթին նկատում է Սեղրակին։ Նրանք անձայն մոտենում են իրար, ճանաչելով իրար՝ լուր ողջագուրվում են։ Թուրքը նրան տուն է հրավիրում և պատմում ողջ եղելությունը։ Նրանց գաղթից հետո ինքը, թողնելով իր տունն ու տեղը, տեղափոխվում է իր հայ բարեկամի տունը այն հսկում է ավերվածությունից մինչև նրանց վերադարձը։ Սեղրակն էլ իր հերթին պատմում է իրենց տառապանքների մասին։

Թուրք Ամրազը պահել-պահպանել է իր հայ բարեկամի տունն ու տեղը, կահկարասին, այն պարտքի զգացումով հանձնում է իսկական տիրոջը։ Որոշ ժամանակ թուրքը ապրել է գյուղում՝ հենարան նեցուկ լինելով իր հայ բարեկամին։ Այնուհետև նա հեռացել է գյուղից՝ իր պարտքը կատարած մարդու գիտակցությամբ։

Սիմոն Ավետիսյան

Խաչքարի մօյլը

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԽԱՆՈՒՄԻ ՌՍԿԵ ԶԱՐԴԵՐԸ

Խանդոցիները, լինելով աշխատասեր և հեռատես մարդիկ, իրենց ունեցվածքի մի մասը վերածել են ոսկյա զարդերի: Դրա համար էլ մինչև հիմա տղա կամ աղջիկ ամուսնացնելիս շշուկով հարցնում են՝ իին ոսկի տվել են, թե ոչ:

Նիկոլայ Ցարի ժամանակ խանդոցիների մեծ մասը շատ հարուստ են եղել: Շատերին անվանել են աղա, փաշա մարդիկ: Չնայած այդ աղան ու փաշան եղել են իրենց տան մալի մշակները, ամբողջ տարին քրտնաշան աշխատել են: Խանդոցիները ունենոր են եղել, որովհետև լավ են հասկացել հողագործության ու անասնապահության գաղտնիքները: Առանձին տնտեսություններ շատ անասուններ ունենալու պատճառով ունեցել են նաև մշակներ, հովհաններ, որոնք ամբողջ տարին ծառայել են այդ ընտանիքներին:

Զուրնաջոնց Հարութը ուներ մի քուրդ մշակ (հովհպ), որը եկել էր Ամասիայի շրջանի գյուղերից: Հասանը (այդպես էր քորդի անունը) ազ-նիվ և աշխատասեր մարդ էր, լավ գիտեր իր անելիքը, որի պատճառով էլ Հարութը նրան շատ էր գնահատում:

Ամեն տարի, ինչպես ընդունված էր, շատ անասուններ ունեցող-ները ամռանը բարձրանում էին յայլա:

Այն ժամանակ խանդոցիների յայլան՝ Կճանլուն, մի հոյակապ ամա-ռանցային վայր էր, գյուղից մոտ 30 կիլոմետր հեռու:

1898թ. հերթական ամռանը Հարութի ընտանիքը տեղափոխվում է յայլա՝ վեց հոգով: Նրանց հիմնական աշխատանքը անասուններին խնամելն ու, ինչպես ասում էին այն ժամանակ, «մասխուլ» անելն էր:

Օրերից մի օր Մարգարիտ Խանումը լվացք անելու ժամանակ հա-նում է իր մոտի ոսկիները, դնում կողքի ու անցնում է աշխատանքի: Լվացքը վերջացնելուց հետո հավաքում է շորերը, իսկ ոսկիները չկան ու չկան: Շատ է տիսրում հարսը, ախր ինչ պատասխան տա սկեսրոջը, որը իրեն շատ էր սիրում, քանի որ ինքը շատ սիրուն ու խելացի էր, իսկ ամու-սինը՝ թեթևակի, տգեղ: Չե որ կոողրած ոսկիները մի հսկա կարողու-թյուն էին: Այն ժամանակվա հաշվարկով դրանցով կարելի էր 100 ոչ-խար, տասը կով և մի զույգ լծկան եզ ծեռք բերել: Մարգարիտի ծնող-ները հաշվի չեին առել աղջկա կարծիքը և աղջկան տվել էին հարստու-թյանը: Տնեցիները տեսնելով, որ հարսը ուշանում է՝ գնում են նրա մոտ և տեսնում, որ խեղճը նստած առվի մոտ՝ լաց է լինում:

Իմանալով եղելությունը տանեցիները նույնպես սկսում են փնտրել ու չգտնելով՝ հարսին սկսում են հարց ու փորձ անել, թե այդ ժա-մանակ մարդ չի մոտեցել: Մարգարիտը պատասխանում է, որ ոչ ոք չի մոտեցել: Միայն ցերեկը մեր հովհիվ Հասանը անասունները ջուրն էր բե-րել, բայց ինքը չի էլ մոտեցել իրեն: Տնեցիները միանգամից եզրակաց-նում են, որ Հասանն է գողը և պահանջում են նրանից, որ բացատրու-

թյուն տա: Վերջինս միանգամայն զարմանում է ու մերժում բոլոր մեղադրանքները: Լուրջ հասնում է գյուղ: Յարութք շտապ գալիս է յայլա և սկսում հարցաքննել քրդին:

Վերջինս կտրականորեն մերժում է բոլոր փաստարկները և հայտարարում է, որ ինքը անմեղ է: Բայց քանի որ քրդերը գողության վատ համբավ ունեին, Յարութք չի հավատում ու պահանջում է քրդին գնալ գյուղ և եկեղեցում երդվել Սուրբ Նարեկի վրա: Վերջինս համաձայնվում է և Յարութի հետ մեկնում է գյուղ: Սակայն եկեղեցի մտնելուց հետո Յասանը հրաժարվում է երդվել՝ պատճառաբանելով, որ մուտքից ներս մտնելու պահին իր աչքին կարմիր խաչ է երևացել և եթե երդվի մեզնից մեկը պետք է մեռնի՝ կամ մեղադրողը, կամ՝ մեղադրվողը: ԵՎ որ ինքը չի ուզում մարդասպան դառնալ: Այստեղ Յարութք համոզվում է իր կասկածների մեջ և թուքումուր թափելով Յասանի գլխին, առանց երկու տարվա վարձը վճարելու՝ վտարում է գյուղից: Յասանը գլխիկոր, առանց մի որևէ վճարի, տիսուր տրտում, վիրավորված, որ իրեն չեն հավատում՝ թողնում-հեռանում է: Յասոյի բազմանդամ ընտանիքը կանգնում է ծանր կացության առաջ: Յոգեկան ծանր ապրումներից և նյութական բարդ պայմաններին չդիմանալով խեղճ Յասանը շուտով մահանում է՝ ընտանիքը թողնելով նյութական դժվարին կացության մեջ:

Ուկեղենի կորստից հետո անցնում է ուղիղ մեկ տարի: Յարութի ընտանիքի անդամները սովորականի նման նորից գնում են յայլա նույն տեղը և կատարում նույն աշխատանքները: Նորից նույն տեղում գործ անելու ժամանակ Մարգարիտը վերհիշում է իր կորուստը և ափսոսալով ներքև է նայում: Յանկարծ խոտերի մեջ Մարգարիտը նկատում է իր ոսկիները:

Բանն այն է, որ երբ Մարգարիտը մեկ տարի առաջ լվացք անելիս ոսկիները դրել եր գետնին, կողքից կովերի նախիրն անցնելուց կեղտոտել են ուղիղ ոսկիների վրա և այդպես էլ փնտրողները չեն գտել: Իսկ մեկ տարի հետո, երբ այդ աղքը չորացել է, ոսկիները հայտնվել են, փայլելով չորացած թրիքի մեջ:

Մարգարիտը անչափ ուրախացած այդ լուրը շտապ հաղորդում է տնեցիներին և յայլավորներին:

Մարդիկ շատ են ուրախանում և միաժամանակ անչափ տիսրում են, իիշելով մեկ տարի առաջ տեղի ունեցածը, որ անտեղի կերպով մեղադրել էին երկար տարիներ իրենց մոտ հավատարիմ ծառայած Յասանին:

Եղածը եղած էր, այլևս ուրիշ հնար չկար և Յարութք որոշում է իր մեղքը քավել: Բարձում է սայլը, ինչպես ասում են, բեռ ու պաշարով՝ հացահատիկ, յուղ, պանիր և երկու տարվա վարձով, 10 գլուխ ոչխար առաջն արած մեկնում է Յասանին վարձատրելու և ներողություն խնդրելու համար: Այստեղ Զուռնաջյանն իմանում է, որ Յասանի ընտանիքը

գյուղում չեն գնացել են Գյումրի՝ մուրացկանության, որ Հասանը մեկ տարի է ինչ մահացել է: Երեկոյան կողմ Հասանի կինն ու երեխաները վերադառնում են Գյումրիից՝ սոված և հոգնած և, տեսնելով իրենց տան մոտ սայլը լի բեռով, զարմանում են:

Հարութք ամեն ինչ պատմում է Հասանի կնոջը, ինչ տարել էր՝ տալիս է նրանց և հոգեւան մի քիչ թերևանալով վերադառնում է գյուղ:

Վարդ Դանիելյան

Մեր գյուղի մարզադաշտը

Ախալքալաք 1918 թվին

«Պետքան էլ շորս կողմից բռյալ լինի,
Արու սարս հայածին միջև կանգուն կլինի»

ԱՌԵՐԱԿ ԽԱՇԱՏՐՅԱՆ

Շարադրվելիք չափածո ստեղծագործության մեջ ներկայացվել է 1918 թվականի գաղթն ու սովոր, մեր ժողովրդի տառապանքները, որի միջով անցել է նաև գանձացի Սեֆիլ Սարգիսը, ինչն էլ տպավորվել է նրա հիշողություններում, և այն հետագայում մահ ու սարսափ տեսած ջավախքցին վերարտադրել է իր ստեղծագործության մեջ չափածո տեսքով, որն էլ ներկայացնում ենք ընթերցողին: Այն կազմված է եղել 36 քառյակներից, ինչը ժամանակին գրառել է նրա բարեկամ խանդոցի Արտաշես Սրապիոնի Մելիքյանը: Սակայն, ներկա պահին մեր տրամադրության տակ կա ընդամենը 7 քառյակ, այն էլ հիշողությամբ մեզ է հանձնել նույն ազգության ներկայացուցիչ Վարժապետենց Գևորգը (Գևորգ Լևոնի Մելիքյան):

1918 թվի գաղթի տարում

Կրակն ընկավ, վառավ Ախալքալաքը,
Ողջ Սանջախը մեկեն թուրքերուն տվինք,
Քայքայելով տեսանք Ախալքալաքը

.....
Սիառ մի պատմեմ մեր դրությունը,
Մեր ձեռքով եղավ մեր գաղթությունը:
Դաժան մահի հասավ մեր դրությունը,
Թուրքին ձեռքը թողինք Ախալքալաքը:

Մայիս ամսուն գաղթվեցինք գնացինք,
Պաշարներս վերջը վերջով պարպեցինք:
Սալ ու ապրանք էժան գնով ծախեցինք,
Թուրքին ձեռքը թողինք Ախալքալաքը:

Չքավոր երկիր է Ծալկան, ի՞նչ անենք,
Բալիկներուս ձեռքեն բռնենք ու՞ր տանենք:
Ճացի փութը հարյուր հիսունի կառնենք,
Թուրքին ձեռքը թողինք Ախալքալաքը:

Աֆիցերն եկել է ռոդ կխաղացներ,
Թուրքը դըլիդաղեն մալ կփախցներ:

Որին կկոտորեր, որին կլացացներ,
Թուրքին ծեռքը թողինք Ախալքալաքը:

Ետ դառնալուց եկել էինք մենք մեր տները,
Մենակ մնացել էին չփլախս սները:
Ինչ-որ կար տարել էին անոթի շները,
Թուրքին ծեռքը թողինք Ախալքալաքը:

Ախալքալաքը ջեռ է, Գանձան վրան ակ,
Սեֆիլ Սարգիսս, ես ծեզ օրինակ,
Յույս ունենամ, որ մեր վրա էլ կոհպչի արեգակ,
Պալատական կտեսնի Ախալքալաքը:

Տեսարան Պըզտի ձորից

ԽԱՂՊԿԱՆ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՐԻ

Այս համեմ վրադ ցկեմ – իր թերությունը չտեսնող, ուրիշի թերությունների մասին խոսող մարդու մասին է խոսքը:

Չուտողի մալը ուտողին հալալ է - Ժլատ մարդիկ, որ միայն կուտակելու մասին են երազում, չեն պատկերացնում, որ իրենց ունեցվածքը կարող է մեկ ուրիշին բաժին դառնալ:

Ալաջա հավկիթ ածել – Խոսակցության ընթացքում ոչ տեղին մեջբերումներ անել:

Օյինին օրթան կոտտո վեք - Գլխավոր արարողությունների ժամանակ անտեղի, անհարիր քայլ կամ արարք:

Շան իետևից անուշ իոտ - Զարմանում են, երբ վատ համբավ ունեցող մարդը ցանկանում է լավ արարք կատարել: Այսինքն՝ վատ մարդուց երբեք լավ գործ մի սպասիր:

Մոենց կալը օր խելք կծախվիր, ուրթե՞ղ էիր – Ժամանակին կրթություն չստացած, խելքի չեկած մարդու մասին է խոսքը: Ուզում է ասել, որ գիտելիք ձեռք բերելու ժամանակ էլ տեղում չի եղել:

Բիրտան աղա է - Յանկարծակի, ոչ օրինական ճանապարհով հարստացող մարդու մասին է խոսքը:

Ելի քաքարթը տաքցել է - Անտեղի տրամադրությունը բարձրացնող մարդու մասին է խոսքը:

Բալքի որ ցանես՝ քըշկը կբուսնի - Եթե ժամանակին ոչ կշռադատված քայլ ես կատարում, կարող է իրականում մեկ այլ բան ստացվի:

Բաշխա նստին (ք...ն) մի տեղ կուտեն – Տարբեր բնագավառներում աշխատող, բայց միասին ընդհանուր նպատակ ունեցող և գործ անող մարդկանց մասին է խոսքը (նաև բացասական իմաստով):

Իրար բեյնե բրդուչ կիւլեն (կուտեն) – Մտերիմ ընկերների մասին է խոսքը:

Ելո չկա, ապուր չկա - Սուրեն Բասենցյանի (Ըբինենց Սուրիկի) հայտնի թևավոր խոսքը: Ուզում է ասել, որ առանց կնոջ ապրելը տղամարդու համար շատ դժվար է:

Իրեն պալատին չի աշե, աչքը իմ յազլղիս է - Հանրաճանաչ Պապոյենց Բագրատի նշանավոր խոսքն է: Իր ահոելի հարստությունը թողած, ուրիշի փոքրիկ հաջողությունները մատնանշող մարդու մասին է խոսքը:

Աշխրեն բեխաբար - Ամեն ինչից անտեղյակ, ինքնամփոփ մարդու մասին է խոսքը:

Սաղ աշխարհին որ վառվի, իրեն խորում խոտը չի վառի – Շրջապատի նկատմամբ անտարբեր, ոչ մի բանի չխառնվող, պասիվ ու իր գործը կատարող մարդու մասին է խոսքը:

Չարոխս ոտքդ կըլլի՝ - Երբ մարդկանց մի խունք ուզում է ասել, որ եկվորը իր տարիքով համապատասխան չէ շրջապատին:

Մելդ քանար քաշե - Մի խառնվի ընդհանուր խոսակցությանը և կատարվող գործին, առանց քեզ էլ մենք գլուխ կհանենք: Կամ այլ կերպ ասվում է շըռդ քաշե... (քո փորձանքը հեռու տար մեզնից):

Քըլը քըլին տնկող կկանչե - Խոսքը սեփական թերությունները չնկատող և միմյանց նկատմամբ գովեստի խոսքեր ասող մարդկանց մասին է:

Թըտըրիկ տեսնել – Որևէ միջոցառման համար նախապատրաստվել, գնումներ կատարել:

Գոր Մանասյան

Խանդոյի մքնշաղը

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՆԴԵԱՍԼ ՉԿԱ

ԿԱՏԱԿՈՒՄ ԵՏ ԽԱՆՈԹԻՆԵՐԸ

Կատակ բանաստեղծություն

Յանկարծակի ոտքը կոտրեց Զըլլոյենց Մարգուշը,
Բարեկամներն էին Ենոքն ու Նունուշը,
Սովորաբար դարձան Ազնիվն ու Պետուշը,
Լավ մարդ ու կնիկ են Մաքսիմն ու Յրուշը:

Կռվով-շամաթով իրար առան Ռազմիկն ու Քնքուշը,
Սերով-սավորվ կապրին Գևորգն ու Մարգուշը,
Կուպոնի ապով մնացին Սեթն ու Յայկուշը,
Ծաղիկ կցանեն Միտուշն ու Նունուշը:

Կուպոնով կաշխատին Մանասյանն ու Վարդուշը,
Խեղճ պահեստապետի կնիկ է Արմանուշը,
Սեղնեն չի պակսե խաղողն ու նուշը,
Ծատ է զբաղված մեր Արմանուշը,
Արտեն չի պակսե մանանեխն ու փուշը:

Ծատ լավ կաշխատին Անուշն ու Իլուշը,
Նրանցից հետ չեն մնա Վրուրն ու Նունուշը,
Նախագահի քեռին է Զուռնաջոնց Պետուշը,
Երեք տարի անգործ մնացին Մաքսոն ու Արտուշը...

Ռազմիկ Զուռնաջյան

Տգեղ քավորը

Յարսանիքներից մեկի ժամանակ քավորին հարսնետուն բերելուց
նվազողները ճանապարհին չեն նվազում: Դա նկատելով հարսանքա-
տերը ասում է.

— Ծո, ինչի՞ քավորիս առանց չալելու կը փերեք...

— Սուն, — իր մեղքը փորձում է թեթևացնել նվազող Յռուփը, — քա-
վորդ էնքան չիրքին է, օր գեղացիք տեսնին՝ հարսնիք չեն քա...

ԲԵՐՔԱՀԱՎԱՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

Բերքահավաքի եռուցեղի ժամանակ Յօռուփը կոմբայնով արտ է հնձում: Դաշտում հավաքվածներից յուրաքանչյուրը ուզում է, որ առաջինը իր արտը հնձվի: Լավենտը, կանգնելով կոմբայնի դեմք, ասում է.

Տորի իմ արտս չքաղես, իեզ մե տեղմա չես էրթա:

Հավաքվածները ջղայնացած ասում են.

Յօռուփ, իրեն ա հետը քաղե-քնե:

Քաղելս քաղեմ կը, բայց կարկտի զարկած կը լմանի, վրան իեզ քըլլը չկա,- պատասխանում է Յօռուփը:

ԶԽՍԼԿԳՆԵԼ Է ՊԵՏՈՔ

Հարևանները հավաքվել և սգում են դժբախտ պատահարից մահացած երեխայի կորուստը: Սկեսուրը հարսին ասում է.

Դուք ա թըքմ տղա ունիք, բալա ջան, ջխտկցուցեք, մեծ աշխարհ է, ամեն ինչ պատահի կը:

Այդ լսելով խոսակցությանն է խառնվում կատակասեր Յօռուփը և հարսին ասում է.

Կեսուրդ ճիշտ կըսե: Քանի մարդըդ էստեղ չէ՝ ջխտկցու, թե չէ էրվան կարող է քա՛օժար չըլլի...

ՎՐԱՍ ՎԵՎ ԿԻՀԱՅԵ

Յօռուփի ընկերներից մեկի Մարսիկ անունով շունը սատկել էր: Որոշ ժամանակ անց Յօռուփը գնում է ընկերոջ տուն և ցեխոտ կոշիկներով ներս է մտնում: Ընկերոջ կինը սկսում է գորգոռալ Յօռուփի վրա:

Յը՛յ գիտի Մարսիկ, գլուխոդ վեր վերու, աշե քու տեղըդ վրաս վեվ կիհաչն, - ասում է Յօռուփը:

ՏՈՒՉ՝ ԲՈՅԻՆ ԻՎԱՋԱՊԱՏՍԽԱՆ

Խնջույքի ժամանակ բոյը կարծ ենոքի պատվին տուշ են նվազում:

Ծո Յօռուփ, ինչի՞ էդքան կարծ չալեցիր, - հարցնում է ներկաներից մեկը:

Ի՞նչն է կարծ, տոշնի իրեն բոյին է, - պատասխանում է Յօռուփը:

ԳՐԻ ԱռաՎ՝ Աշոտ Սահարյանը

Սոմինը՝ միս, քեշըն՝ ողոմա

Որմնադիր Թորոսենց Բաթոյին հարևան թուրքաբնակ գյուղ են հրավիրում տան պատերը շարելու: Թուրքը տունը կառուցում էր գյուղի դժվարամատչելի թաղամասում, ուր քարերը միայն շալակելով էր կարողանում բարձրացնել: Ըստ պայմանի տանտերը ոչ միայն պետք է վճարեր աշխատանքի համար, այլև՝ կերակրեր վարպետին: Մի քանի օր աշխատելուց հետո վարպետ Բաթոն բողոքում է, որ ճաշի մեջ մսի փոխարեն միայն չոր հացի կտորներ են: Թուրքն արդարանում է, որ դրանք մսի կտորներ են, և վարպետը լավ չի տեսնում: Տանտերը հաջորդ օրը մի քիչ ուշացած գալիս է կառույցի վայր և ինչ է տեսնում. վարպետ Բաթոն նստած մանրում է մինչ այդ դժվարությամբ սարալանջը բարձրացրած ծանր անկյունաքարերը, ու սարսափած դիմում է, թե ինչ ես անում, փչացնում էս քեշաները: Իսկ Վարպետ Բաթոն իրեն հատուկ սառնասրտությամբ պատասխանում է, թե ինչ եմ արել որ, եթե սոմինը միս կդառնա՝ ինչու քեշան որմա չի դառնա: Թուրքն այլևս ասելիք չուներ, մնում էր մտածել մսով կերակրի մասին:

Թորոսյան Աշիկ

Պուրակ Խանդոյի կենտրոնում

ՈՂՈԱՄ ապրող Խանդոցիների տեղեկատու

Մոսկվա, Մոսկվայի մարզ

N	ԱԱՀ	հեռ.	բնակավայր
1.	Ալագույան Կառլեն Միքաելի	544-95-39	
2.	Ալագույան Մասիս Ստեփանի	969-49-35	
3.	Ալագույան Միհրար Արտյուշի	8-903-623-77-65	
4.	Ալագույան Սամվել Արտյուշի	8-926-224-38-82	
5.	Ալագույան Սեղրակ Ստեփանի	754-39-59	
6.	Ալագույան Տիգրան Ստեփանի	754-39-59	
7.	Ալագույան Քաջավան Կամոյի		
8.	Բատենցյան Արարատ Ալյոշի		
9.	Բատենցյան Սաշիկ Գարեգինի	8-916-135-92-50	
10.	Բատենցյան Սամվել Յրաչի		
11.	Բատենցյան Վաղինակ Գարեգինի		
12.	Բատենցյան Սամվել Կամոյի	8-916-633-47-25	
13.	Բատենցյան Տիգրան Ռուբեկի		
14.	Բատենցյան Մասիս Միսակի		
15.	Գրիգորյան Պարզե Պետրոսի		
16.	Գալոյան Վալեր Պետրոսի		
17.	Ղեմուրչյան Գագիկ Պետրոսի		
18.	Ղուրգարյան Երվանդ Ռուկանի		
19.	Ղեմուրչյան Մկրտիչ Պետրոսի		
20.	Ղեմուրչյան Յուրիկ Կոյյայի		
21.	Ղեմուրչյան Ռաֆիկ Կոյյայի		
22.	Ղեմուրչյան Ռոման Պետրոսի		
23.	Ղուրգարյան Սամվել Ռաֆիկի		
24.	Ղեմուրչյան Վանիկ Տաճատի		
25.	Ղուրգարյան Վիհեմ Ռուկանի		
26.	Ղեմուրչյան Տովիկ		
27.	Եղոյան Յովիկ Սերյոժայի		
28.	Եղոյան Յուրիկ Վարդի	8-926-530-83-08	
29.	Եղոյան Սամվել Ալավիկի		
30.	Եղոյան Սմբատ Ալավիկի		
31.	Եղոյան Վարդ Բայասանի		
32.	Զուռնաջյան Արարատ Կամոյի		
33.	Զուռնաջյան Արտուր Ջարությունի	8-916-271-36-95	
34.	Զուռնաջյան Մասիս Ռաֆիկի	8-963-710-49-40	
35.	Զուռնաջյան Սամվել Ռաֆիկի		
36.	Զուռնաջյան Սասուն Ռաֆիկի		
37.	Թորոսյան Արկադի Վալերի	998-95-96	
38.	Թորոսյան Ջամբարձուն Վալերի	8-909-936-25-55	
39.	Թորոսյան Յովիկ Շոթայի	8-916-636-51-10	
40.	Թորոսյան Զոնիկ Լավրենտի	8-917-552-65-02	
41.	Թորոսյան Պետրոս Ալյոշի		
42.	Թորոսյան Մելքոն Վաչագանի	8-916-684-08-37	
43.	Թումասյան Արամ Ջակոբի	8-903-163-43-22	

44.	Թումասյան Ռուդիկ Կամոյի		
45.	Թումասյան Սասուն Կամոյի	8-903-235-25-99	
46.	Իգիթյանյան Արամ Սեյրանի	139-31-70	
47.	Իգիթյանյան Գագիկ Ռաֆիկի	967-43-51	
48.	Իգիթյանյան Գևորգ		
49.	Իգիթյանյան Սեղրակ		
50.	Խաչատրյան Անդրանիկ Վոլոդյայի		
51.	Խաչատրյան Յուրիկ Լավրենտի		Մոսկ. մարզ
52.	Խաչատրյան Նողար Մկրտիչի		
53.	Խաչատրյան Սարգիս Վոլովյայի	8-909-972-04-82	
54.	Խաչատրյան Սերգո Լավրենտի		Մոսկ. մարզ
55.	Յակոբյան Արարատ Ռաֆիկի	8-776-60-87	
56.	Յակոբյան Արմեն Վանիկի		
57.	Յակոբյան Գևորգ Երվանդի		
58.	Յակոբյան Էղիկ Մարկոսի		
59.	Յակոբյան Լյովա Ալբերտի	8-903-700-02-69	
60.	Յակոբյան Յովիկ Վաչագանի	8-915-443-61-59	
61.	Յակոբյան Մասիս Մյասնիկի	8- 963-712-87-52	
62.	Յակոբյան Նորիկ Մարկոսի		
63.	Յակոբյան Ռուբեն Գևորգի		
64.	Յակոբյան Սարգիս Մյասնիկի		
65.	Յակոբյան Վազգեն Լիպարիտի	8-963-712-95-17	
66.	Յակոբյան Վարդան Ավետիսի	8-916-105-83-42	Մոսկ. մարզ
67.	Յակոբյան Վիկտոր Ավետիսի	8-926-802-44-24	
68.	ճորույյան Գագիկ Պետրոսի		
69.	ճորույյան Գոռ Պետրոսի		
70.	ճորույյան Մկրտիչ Պետրոսի		
71.	Մանասյան Աշոտ Բեգլարի		
72.	Մանասյան Աշոտ Սերգոյի		
73.	Մանասյան Արկադի Սյավիկի		
74.	Մանասյան Եղիշ Վարդի		
75.	Մանասյան Ռազմիկ Բեգլարի		
76.	Մանասյան Սամվել Ստեփանի		
77.	Մարգարյան Սյավիկ Վոլովյայի		
78.	Մարգարյան Վիկտոր Իսիջի	778-74-81	
79.	Մարտիրոսյան Խաչիկ Լյովայի		
80.	Մարտիրոսյան Կոնստանտին Լյովայի	233-32-31	
81.	Մելիքյան Աշոտ Ռաֆիկի		
82.	Մելիքյան Արարատ Կարապետի	8-985-222-79-00	
83.	Մելիքյան Էղիկ Սաշայի		
84.	Մելիքյան Լյովա Շավարշի	775-94-41	
85.	Մելիքյան Յաքեթնակ Երջանիկի		
86.	Մելիքյան Յակոբ Պետրոսի		
87.	Մելիքյան Յամբարձում Սեղրակի		
88.	Մելիքյան Յովիկ Ստեփանի		
89.	Մելիքյան Մասիս Երջանիկի	8-926-355-73-39	
90.	Մելիքյան Ռուբեն Վոլովյայի	8-926-595-51-09	
91.	Մելիքյան Սեղրակ Երջանիկի	8-910-415-43-79	

92.	Մելիքյան Սուրիկ Իվաշի		
93.	Մելիքյան Վալիկ Պետրոսի	8-926-870-87-03	
94.	Մելիքյան Վարշամ Կարապետի		
95.	Մուրադյան Յուրիկ Գրիշայի	8-909-900-37-31	Մոսկվա
96.	Նազարյան Հենրիկ Պետուշի		
97.	Նազարյան Սարգիս Մեխակի		Մոսկ. մարզ
98.	Նուրիջանյան Երեմ Պետրոսի		
99.	Նուրիջանյան Մամիկոն		
100.	Նուրջանյան Մասիս Դավիթի	8-903-540-60-59	
101.	Նուրիջանյան Նորիկ Սեդրակի	8-903-124-82-92	
102.	Նուրիջանյան Ռաֆիկ Սարգիսի	8-903-515-40-82	
103.	Նուրիջանյան Ռուսլան Սարգիսի	8-905-559-30-30	
104.	Շիրիմյան Արտեփիան Պավլուշի		Մոսկ. մարզ
105.	Չլոյան Գագիկ Կամոյի	8-926-538-12-27	
106.	Չլոյան Գրիշա Երվանդի		
107.	Չլոյան Գևորգ Վանիկի	8-903-712-85-85	Մոսկ. մարզ
108.	Չլոյան Վայեր Վոյոդյայի		
109.	Պապոյան Պողոս Շոթայի	8-926-731-41-14	Մոսկ. մարզ
110.	Պողոսյան Գևորգ Խորենի	8-903-963-67-36	
111.	Պողոսյան Զորիկ Պետուշի	8-916-400-43-41	
112.	Պողոսյան Մարկոս Բայասանի	8-906-797-84-09	
113.	Պողոսյան Մամիկոն	8-916-886-57-57	
114.	Պողոսյան Մուկուչ Աշոտի	724-50-10	
115.	Պողոսյան Սարգիս Աշոտի	8-926-350-36-96	
116.	Պողոսյան Սեդրակ Մանուկի	8-926-245-78-11	
117.	Պողոսյան Սոս Սարիբեկի	784-98-89	Մոսկ. մարզ
118.	Չիլավյան Պողոս Ստեփանի		
119.	Չիլավյան Սլավիկ Սեդրակի	8-916-132-16-07	
120.	Չիլավյան Սուրեն Սեսրովի		
121.	Սերոբյան Սուրեն Օննիկի		Մոսկվա
122.	Սպերցյան Աղվան Սարգսի	8-499-272-65-64	Մոսկվա
123.	Սպերցյան Արտուր Վոյոդյայի	8-905-794-96-63	Մոսկ. մարզ
124.	Սպերցյան Գրիգոր Սոսի		
125.	Սպերցյան Գևորգ Ռորետի		Մոսկ. մարզ
126.	Սպերցյան Գևորգ Սաշայի	8-901-547-89-75	Մոսկ. մարզ
127.	Սպերցյան Կամո Սարգսի		Մոսկվա
128.	Սպերցյան Ջովիկ Քաջավանի		Մոսկվա
129.	Սպերցյան Մկրտիչ Սերգոյի		
130.	Սպերցյան Սերգո Մարկոսի		Մոսկվա
131.	Վարդանյան Էղիկ Մնացականի		Մոսկվա
132.	Վարդանյան Սամվել Մնացականի	8-916-914-24-46	Մոսկվա
133.	Փախլյան Մարկոս Սուրենի	8-916-624-57-15	Մոսկվա
134.	Փախլյան Միսակ Սուրենի		
135.	Փախլյան Սասուն Սուրենի		Մոսկվա
136.	Գայոյան Վայերի Թադևոսի	8-901-510-15-30	
137.	Ղեմուրյան Աննա Կամոյի	8-926-472-77-17	
138.	Ղեմուրյան Ռուբեն Կոլյայի	931-36-14	
139.	Ղեմուրյան Անատոլի		

140.	Թորոսյան Արթուր Ստյոպայի	8-985-804-25-46	
141.	Թորոսյան Լյովա Աթանասի	8-926-685-33-55	
142.	Թորոսյան Վաղինակ Պետյահի	8-985-725-22-84	
143.	Իգիթսանյան Սամվել Մամիկոնի	8-926-177-09-43	
144.	Յակոբյան Յակոբ Սեղրակի	8-926-282-30-27	
145.	Յակոբյան Միսիքար Սեղրակի	8-926-621-42-12	
146.	Յակոբյան Վարդ Գևորգի		
147.	Յակոբյան Սերգո Ռաֆիկի	8-963-654-53-07	
148.	ճորուոյան Ռոման Պետրոսի	8-966-088-45-59	
149.	ճորուոյան Պողոս Ստեփանի	8-916-323-47-84	
150.	Մանասյան Կոյշ Միսակի		
151.	Մանասյան Միսիքար Գրիշայի	8-903-623-09-69	
152.	Զուռնացյան Գագիկ Սաշայի		
153.	Մարգարյան Կարեն Իլյիչի	8-903-572-40-45	
154.	Մարգարյան Թաղևոս Պետրոսի	8-967-009-82-81	
155.	Մարգարյան Պետրոս Գևորգի	8-925-354-44-09	
156.	Մարգարյան Լևոն Վանիկի	8-903-216-47-77	
157.	Մելիքյան Ավագ Մամիկոնի	8-909-962-50-07	
158.	Մելիքյան Վահե Էղիկի	8-910-475-00-00	
159.	Մելիքյան Օլեգ Մամիկոնի	8-925-098-90-02	
160.	Մելիքյան Սաշա Սեղրակի	8-903-196-02-12	
161.	Նուրիջանյան Սարգիս Մելիսակի	8-985-162-13-53	
162.	Նուրիջանյան Սոս Կիմիկի	8-926-404-88-73	
163.	Շիրինյան Անդրանիկ Վանիկի	8-926-569-99-97	
164.	Շիրինյան Մելրան Յրաչի	8-905-524-05-12	
165.	Զիլավյան Սամվել Սուրենի	8-910-202-07-08	
166.	Զիլավյան Մեսրոպ Սուրենի	8-909-163-57-97	
167.	Պողոսյան Յրաչ Բալասանի	8-909-160-41-18	
168.	Սպերցյան Էղիկ Սաշայի	8-910-479-18-94	

Ուղմուրդիա - Մալի-Պուրգի

N	ԱԱՀ	հեռ.	բնակավայր
1.	Ալագույան Արայիկ Աշոտի		
2.	Ալագույան Ենոք Աշոտի	4-14-66	
3.	Բասենցյան Գրիշա Սուրենի		
4.	Գրիգորյան Յուրիկ Մաքսիմի	4-26-02	
5.	Գրիգորյան Սերգո Պետրուշի	4-20-06	
6.	Գրիգորյան Սերժիկ Սերգոյի	4-12-33	
7.	Դանիելյան Արարատ Վարդի	46-07-60	
8.	Եղոյան Խաչիկ Սիմավոնի	4-20-72	
9.	Զուռնացյան Յուրա Աշոտի		
10.	Զուռնացյան Ռուբիկ Աշոտի		
11.	Թորոսյան Յենրիկ Յնայակի	4-21-41	Ա. Պ.
12.	Թորոսյան Մանվել Վիտալի	4-28-03	Ա. Պ.
13.	Թորոսյան Ներսես Յնայակի	4-25-40	Ա. Պ.
14.	Իգիթսանյան Արմեն Ռաֆիկի	4-13-32	
15.	Իգիթսանյան Նորիկ Քաջավանի	912-459-35-35	

16.	Իգիթսանյան Սամվել Մամիկոնի		
17.	Իգիթսանյան Սեյրան Մամիկոնի	4-27-23	
18.	Իգիթսանյան Սերգո Աղիքեկի		Պուգաչովո
19.	Իգիթսանյան Սերգո Մամիկոնի	4-21-81	
20.	Իգիթսանյան Քաջավան Մամիկոնի	4-17-79, 4-26-75	
21.	Հակոբյան Արթուր Սաշիկի	4-14-77	
22.	Հակոբյան Մամրե Գևորգի		
23.	Հակոբյան Սաշա Գևորգի	4-26-89	
24.	Մանասյան Նորիկ Ռազմիկի	4-26-17	
25.	Մելիքյան Սամվել Բարսամի		Պուգաչովո
26.	Մելիքյան Ռաֆայել Ռուբենի	71-39-68	
27.	Մելիքյան Սպարտակ Վոլոդյայի	4-20-78	
28.	Պապոյան Ժիրայր Աշոտի	4-19-86	Ա. Պ.
29.	Պողոսյան Սեյրան Սերգոյի		
30.	Չուռնացյան Ռոբերտ Արշալուսի	8-909-067-50-30	
31.	Իգիթսանյան Լայա Մամիկոնի	8-912-463-27-00	
32.	Խաչատրյան Վալերի Ալբերտի	4-19-86	
33.	Խաչատրյան Վալերի Ալբերտի	8-912-875-35-28	

Ուղմուրդիա

N	ԱԱՀ	հեռ.	բնակավայր
1.	Դուրգարյան Սարգիս Եփրանոսի	8-922-506-95-19	Կիզներ
2.	Զուռնացյան Սերգո Գևորգի	8-912-873-33-85	Կիզներ
3.	Զուռնացյան Վալերի Սլավիկի	8-912-463-92-70	Կիզներ
4.	Խաչատրյան Հովհեկ Անդրանիկի	8-83412-62-54-46	Զավյալովո
5.	Հակոբյան Մանուկ Ռուբենի	8-3412-62-55-31	Զավյալովո
6.	Հակոբյան Քաջավան Սերգոյի	8-950-171-65-18	Կիզներ
7.	Մարգարյան Աղասին Հրաշիկի	8-950-818-08-63	Կիզներ
8.	Մարգարյան Լյովա Շոթայի	8-950-815-96-39	Զավյալովո
9.	Մարգարյան Ռուբեն Հարությունի	8-922-506-92-40	Կիզներ
10.	Մարգարյան Սամվել Անդրանիկի	8-904-838-07-77	Կիզներ
11.	Մարգարյան Սարգիս Հարությունի	8-950-822-91-56	Կիզներ
12.	Մելիքյան Նորիկ Մելիքի	8-912-446-12-40	Կիզներ
13.	Պապոյան Թաղևոս Վոլոդյայի	8-912-874-20-66	Կիզներ
14.	Պապոյան Կամո Պողոսի	8-34-154-3-44-30	Կիզներ
15.	Պապոյան Կարո Վոլոդյայի	8-341-633-17-89	Կիզներ
16.	Պապոյան Միսակ Կլիմենտի	8-950-839-19-56	Կիզներ
17.	Զիլավյան Սարգիս Մեսրոպի	8(34163)51-2-89	Կիզներ
18.	Սահարյան Աշոտ Կամառնիկի	8-950-818-80-50	Զավյալովո
19.	Սահարյան Աշոտ Հարեթնակի	8-950-826-28-07	Կիզներ
20.	Սահարյան Արարատ Վոլովյայի	8-912-449-66-57	Կիզներ
21.	Սահարյան Գևորգ Կամառնիկի	8-3412-62-55-56	Զավյալովո
22.	Սահարյան Մաքես Վոլովյայի	8-912-464-45-30	Կիզներ
23.	Սահարյան Մասիս Վոլովյայի	8-912-465-39-12	
24.	Սահարյան Սարգիս Հարությունի	8-963-547-27-26	Կիզներ

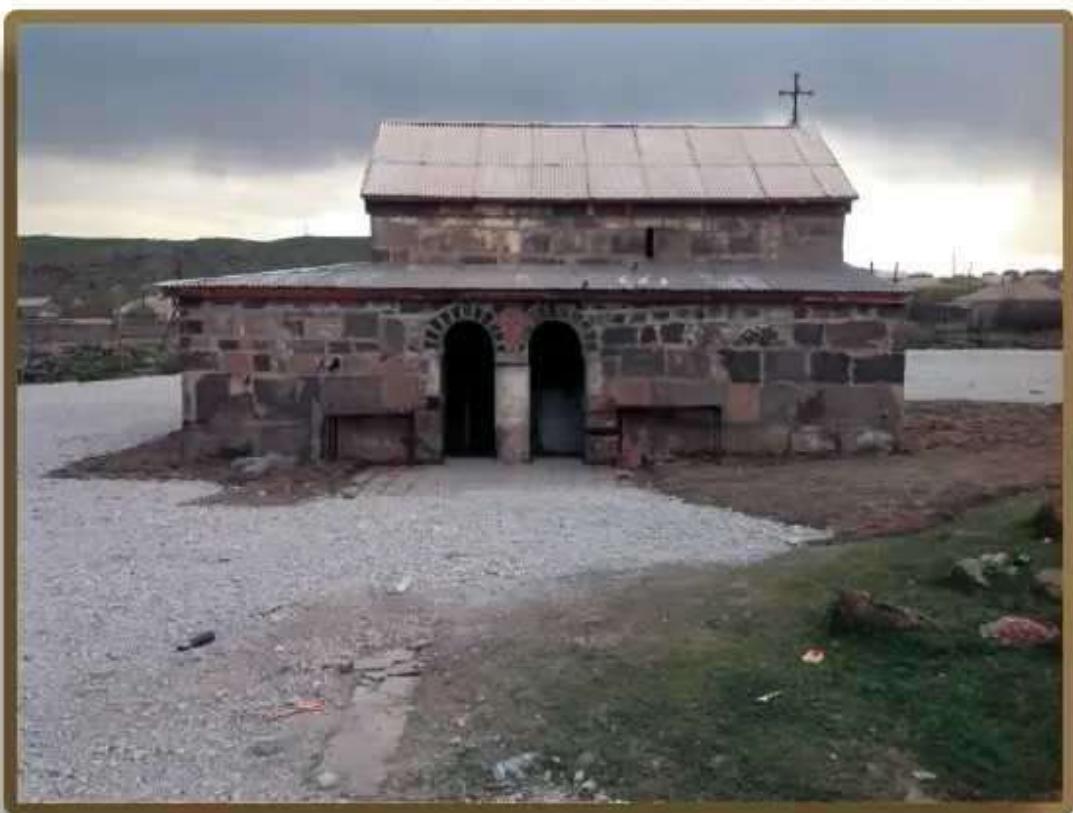
25.	Սահարյան Սերգո Բարսեղի	8-912-851-73-07	Զավյալովո
26.	Սահարյան Վարդ Միսակի	8-922-500-99-14	
27.	Սահարյան Տիգրան Միսակի	8-912-453-67-54	Կիզներ
28.	Խաչատրյան Սաշա Իյուշի		Իժևսկ
29.	Յակոբյան Արարատ Ալբերտի	8-912-851-21-17	Մոժգա
30.	Յակոբյան Սամվել Ռաֆիկի	8-951-214-49-54	Ուվա
31.	Յակոբյան Սերյոժա Ռաֆիկի	8-909-065-60-79	Ուվա
32.	Մանասյան Ռազմիկ Վոլոդյայի		Գլազովո
33.			
34.			
35.			
36.			
37.			
38.			
39.			
40.			
41.			

ՈԴ-ում ապրող սիրելի խանդոցիներ, հնարավորին չափ աշխատել ենք, որ ձեր հեռախոսահամարները ընդգրկենք մեր հանդեսում: Եթե որևէ մեկիդ հեռախոսահամարը չենք տպագրել, ուրեմն՝ չենք ունեցել մեր ձեռքի տակ: *Տեղեկացնելու դեպքում հաջորդ համարում կտպագրենք:*

Մուկվայում, Մուկվայի մարզում և Ուդմուրդիայում ապրող խանդոցիների հեռախոսահամարները հավաքեց Կարեն ԻՍԻՀԻ Մարգարյանը:

«ԽԱԶԿԱՎԱՐ-ԽԱՇԻ» ԲՎԱՇԵՍԻ ԲՈՎԱԱՎՈՐՅԵՐԸ

**ԱԼԱԳՈՒԼՅԱՆ ՄԱՍԻՄ ՍՏԵՓԱՆԻ
Գործարար, ք. Մոսկվա**

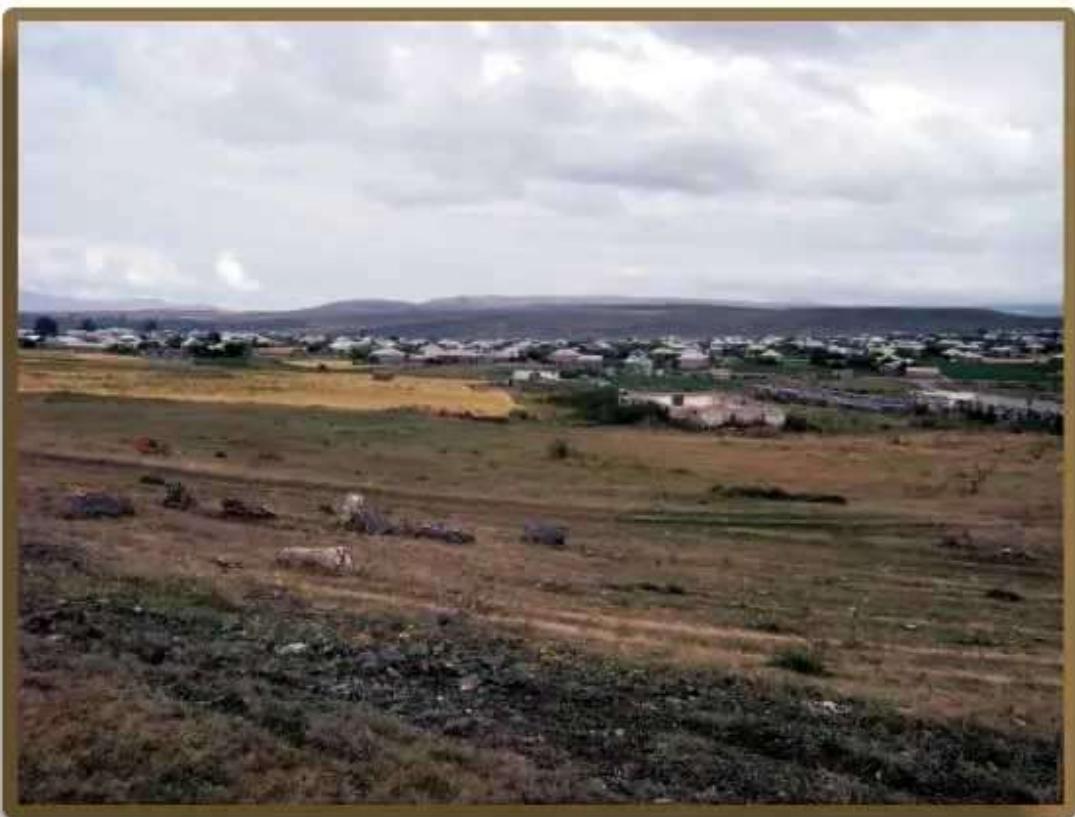

ՍԵՅՈՒՄ ՄԵԱՍՆԻԿԻ ՆՈՒՐԻԳԱՆՅԱՆ

Գործարար, ք. Եկատերինբուրգ

Գործարար, Յուլժնի Սախալինսկ

Խանդոցիների «Կարոտ» հայրենակցական միությունը մեկ անգամ ևս իր երախտագիտությունն է հայտնում մեր համագյուղացիներ Մ. Ալագույանին, Ս. Նուրիջանյանին և Ս. Շակոբյանին հանդեսի Յ համարների հրապարակմանը ֆինանսական աջակցություն ցուցաբերելու համար:

«Խաչկավանք-Խանդո»
հանդեսի հիմնադիր և հրատարակիչ՝
հայաստանաբնակ խանդոցիների

«Կարուտ»
հայրենակցական ճիություն

Հանդեսի վրա աշխատեցին՝

Սեղրակ Խաչատրյան
Գոռ Մանասյան
Միսակ Թորոսյան

«Խաչկավանք-Խանդո»
հանդեսի երկրորդ համարի լուսանձայմանը
ֆինանսական աջակցություն
ցուցաբերելու համար հատուկ
շնորհակալություն ենթ հայտնում
Սարգիս Առիկի Դակորյանին

Սեր հացեն՝
ՀՀ, ք. Երևան, Դավիթաշեն,
Տեղաբանության 69/2
kajikn@gmail.com

Տպարանում՝ 1000 օրինակ

